1149 / 13-341

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბურჯი ეროვნებისა

...ნ წელი | 11(16) | ნოემბერი ● BURJI EROVNEBISA ● ფასი 40 თეთრი

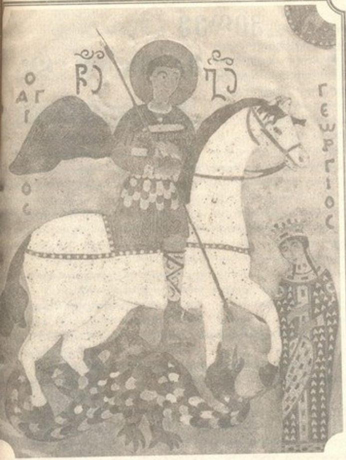

ღმრთივ სულიერნო შვილნო ეკლესიისანო, ვაქებდეთ და ვგალობდეთ მდიდართა შემწესა, გლახაკთა ჴელისამპყრობელსა, მუშაკთა ნაყოფიერმყოფელსა, ქურივთა ნუგეშინისმცემელსა, ობოლთა მამასა, ჭირვეულთა მლხინებელსა, სნეულთა მკურნალსა, ცოდვილთა მომქცეველსა, ეშმაკთა შემძრწუნებელსა, ანგელოსთა მხიარულებასა, ქრისტეს ტროფიალსა და მის მიერ ღმრთივბრწყინვალედ გვირგვინოსანსა **მთავარმოწამესა გიორგის.**

გაბრიელ მცირე

„თურქული უნივერსიტეტის თაობაზე თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ერთი ჯგუფის მიერ ატეხილი ისტერიკა პროვოცირებულია რუსეთის სპეცსამსახურების მიერ“, – განუცხადებია განათლების სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენელს...

გვერდი 2–3.

XX საუკუნის სკოლის ნანგრევებზე XXI საუკუნის სკოლა არ აიგება...
ანუ მასწავლებლისა და მოსწავლის აზრი დღევანდელი სკოლის პრობლემებზე.

გვერდი 6.

ბიზნეს ჟურნალისტიკის სასტუდენტო გაზეთი

მთავარი რედაქტორი
გიორგი გოგოლაშვილი

მთავარი რედაქტორის მოადგილე
ოსებ ჭუმბურიძე

პასუხისმგებელი რედაქტორი
ილია ჭრელაშვილი

რედაქტორები:
ციცინო (ნინო) კვანტალიანი,
მარინე კიკინოშვილი,
ნანა ლოლაძე
რამაზ ქურდაძე
ნინო ჭუმბურიძე

რედაქციის გამგე
მაია კობიაშვილი

სარედაქციო საბჭო
გენადი ბურჭულაძე
კახა გაბუნია
ლეილა გვეტაძე
ქეთევან დათუკიშვილი,
კორნელი დანელია,
რუსუდან ლანდია,
ნანა ურთაშვილი,
ჭაბუკა ქარია
მიხეილ ქურდიანი,
გიორგი წიბახაშვილი,
თამაზ ხმალაძე
ნინო ჯორბენაძე

მორიგე რედაქტორი
რამაზ ქურდაძე

გაზეთი
„ბურჯი ეროვნებისა"
რეგისტრირებულია
საქართველოს იუსტიციის
სამინისტროში, 1686
მისამართი: პ. ინგოროყვას
8, ტ. 99-80-46

ო, ენავ ჩემო...

კიდევ ერთხელ და...

ამას წინათ განათლების სისტემის ერთ-ერთმა მუშაკმა სიამაყით განაცხადა, თბილისში 70-მდე უცხოენოვანი დაწყებითი სასწავლებელიაო. უპირველესად, განათლების სამინისტროს აზრი გვაინტერესებს: არის თუ არა ეს საამაყო ფაქტი და, საერთოდ, განათლების სისტემაში ქართულის გვერდით უცხო ენის დამკვიდრება სახელმწიფო ენის ფუნქციონირების სფეროს შეზღუდვად მიგაჩნიათ თუ არა? ეს რიტორიკული შეკითხვა უფროა, მაგრამ ადრესატს ექნება, ალბათ, პასუხები ამ კითხვაზე.

ეს კითხვა ისევ თურქული უნივერსიტეტის პრობლემამ დაგვასმევინა. ამას წინათ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში კვლავ იმსჯელეს ამის თაობაზე.

გთავაზობთ გაზეთ "საქართველოს" (24-28 ოქტომბერი, 1996 წ.) ინფორმაციას:

„თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ჯგუფი აპირებს თბილისში საპროტესტო აქციის ჩატარებას საქართველოში ე.წ. თურქული უნივერსიტეტების ფუნქციონირების საწინააღმდეგოდ. ისინი მოითხოვენ, დაუყოვნებლივ შეწყდეს აღნიშნული უნივერსიტეტების ფუნქციონირება დემირელის სახელობის კოლეჯში.

"შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი" დაარსდა საქართველოსა და თურქეთის პრეზიდენტების ედუარდ შევარდნაძისა და სულეიმან დემირელის შეთანხმების საფუძველზე "იბერიას" კორესპონდენტს **საქ. განათლების სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენელმა** განუცხადა, რომ ჭორი იმის თაობაზე, თითქოს საერთაშორისო უნივერსიტეტი ისლამური ფუნდამენტალიზმის კერა გახდება საქართველოში, მტკნარი სისულელეა. მისივე თქმით, **უნივერსიტეტი ფუნქციონირებს მხოლოდ და მხოლოდ საქართველოს განათლების სამინისტროს მიერ დამტკიცებული სასწავლო პროგრამების მიხედვით.** რაც შეეხება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის **პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ერთი ჯგუფის მიერ ატეხილ ისტერიკას, იგი პროვოცირებულია რუსეთის სპეცსამსახურების მიერ,** რომელთაც სურთ შეაფერხონ ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობა თურქეთის [illegible] შორის, - განაცხადა სამინისტროს [illegible] მადგენელმა" (ხაზი ჩვენია - რედ.).

მაშ ასე, თურქული უნივერსიტეტ[illegible] საწინააღმდეგო მოძრაობა "პროვოცირებულ[illegible] რუსეთის სპეცსამსახურების მიერ", - ა[illegible] ადებს **განათლების სამინისტროს მაღალ[illegible] რანგის წარმომადგენელი** და იგი [illegible] შემთხვევაში იმეორებს განათლების მინ[illegible] ისტრის მიერ ადრე გამოთქმულ აზრ[illegible] გავიხსენოთ: "ბატონმა თამაზ კვაჭანტირაძე[illegible] უნივერსიტეტების აშენების მიზანშეწონილობის საკითხ[illegible] საქართველოში თურქი და რუსი სპეცსამსახურების მოღვაწეობის პრობლემებს დაუკავშირა. ამის გაკეთება მან შეძლო იმ აზრის არაერთხელ განმეორებით, რომ თუ ზოგიერთები შიშობენ, უნივერსიტეტი თურქეთის რეზიდენტების ბუდედ იქცევა, სამაგიეროდ, აშენების მომხრეებიც სერიოზულად ფიქრობენ, რომ საწინააღმდეგო აზრი რუსეთის სპეცსამსახურების მიერ არის შემოგდებული". (გაზეთი "კავკასიონი", 13 აპრილი9 1996 წ.).

როგორც ვხედავთ, განათლების სამინისტრო ჯიუტად იმეორებს ერთსა და იმავეს მინისტრისა თუ **სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენლის** პირით. ითქვა და დაიწერა: ამ აზრის ავტორები არ გრძნობენ იმას, რა უხერხულ მდგომარეობაში იგდებენ თავს. როგორც ზემოთ მოყვანილ პუბლიკაციაშია ნათქვამი, ეს მართლაც "თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ერთი ჯგუფის მიერ ატეხილი ისტერიკაა"?. კვლავ გაზეთ "კავკასიონს" მოვიშველიებთ: **"რობ მეტრეველი - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი, პროფესორი, აკადემიკოსი:** რაც ვიცი, იმის მიმართ უარყოფითია ჩვენი დამოკიდებულება და ამის შესახებ არა მხოლოდ სიტყვიერად, არამედ წერილობითაც ვაცნობეთ. ჩვენ მათი გეგმების, მათი პროგრამების ექსპერტი გახლდით და ჩვენი ექსპერტიზა უარყოფითი იყო.. ამ უნივერსიტეტის მიმართ პირადად მეც, რექტორთა

საბჭომაც და თბილისის უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭომაც წერილობით გამოეხატეთ უარყოფითი დამოკიდებულება" (გაზეთი "კავკასიონი", 18 თებერვალი, 1996 წ.).

თუ სხვადასხვა დროს უნივერსიტეტის გადაჭედილ აუდიტორიებში ამ საკითხის განხილვასაც გავიხსენებთ, აღმოჩნდება, რომ არ ყოფილა ეს "პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ერთი ჯგუფის მიერ ატეხილი ისტერიკა"! მაშ, ვისთვის ან რისთვისაა გათვლილი პრობლემის ასე გაუფასურება?

იქნებ გვითხრას **სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენელმა** – უნივერსიტეტი არაა მთელი საქართველო, და, საერთოდ, სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებელთა აზრი არაა საკმარისი...

შევახსენებთ, რომ იმავე აზრისაა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაც. **აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი, აკადემიკოსი ანდრია აფაქიძე**: "მე სათითაოდ გამოვიკითხე მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმის ყველა წევრის აზრი და ყველანი წინააღმდეგნი არიან ამ უნივერსიტეტის

როდემდის?...

აშენებისა" ("კავკასიონი", №64, 1996).

საქართველოს საპატრიარქოს "უარყოფითი დამოკიდებულება აღნიშნული უნივერსიტეტისადმი მეცნიერებათა აკადემიაში გამართულ შეხვედრაზე გამოხატა საქართველოს საპატრიარქოს მისიისა და ევანგელიზაციის განყოფილების ხელმძღვანელმა, ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოსმა დანიელმა" ("კავკასიონი", №64, 1996 წ.).

მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულება გამოხატა თურქული უნივერსიტეტის მიმართ საქართველოს მწერალთა კავშირმა, საკითხის ხანგრძლივ და საფუძვლიან განხილვას აქ ბატონი მინისტრიც ესწრებოდა.

მაშ ასე:

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,

რექტორთა საბჭო (ე.ი. ყველა სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებელი),

მეცნიერებათა აკადემია,

საქართველოს საპატრიარქო,

მწერალთა კავშირი... აღარას ვამბობ სხვადასხვა ორგანიზაციათა თუ გაერთიანებათა შესახებ, რომელთაც ასევე ცალსახად გამოხატეს უარყოფითი დამოკიდებულება თურქული უნივერსიტეტის მიმართ. რა თქმა უნდა, იცის ეს ყოველივე განათლების სამინისტროს **მაღალი რანგის წარმომადგენელმა** და მაინც იტყვის, რომ პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ერთი ჯგუფის ისტერიკაა ეს...

ესაა ზემოჩამოთვლილი დაწესებულებათა არად ჩაგდება, მათი კომპეტენტური აზრის იგნორირება და პრობლემის გაუბრალოება.

მაინც, რა ძალაა ის, რომელიც უპირისპირდება ამ საერთო აზრს და... იმარჯვებს! ვის ან რას ემსახურება ეს ძალა?!

და კიდევ: თუ ზემოჩამოთვლილი [illegible] -ბულებები რუსეთის სპეცსამ[illegible]-ს ასრულებენ, გამოდის რომ რუსეთის სპეცსამსახურები უფრო მეტად არიან დაინტერესებულნი ჩვენი ეროვნული პრობლემების მოგვარებით, ვიდრე საქართველოს განათლების სამინისტრო...

დაინტერესებულმა პირმა რომ შეკრიბოს ყველა ის პუბლიკაცია, რომელშიც განათლების სამინისტროს საპირისპირო პოზიციაა გადმოცემული, ერთი სქელტანიანი ტომი გამოვა. თითქმის ყველა დარგის სპეციალისტმა გამოთქვა თავისი აზრი და მაინც განათლების მინისტრი ბრძანებს: "მე ყურადღებით მოვისმინე ის არგუმენტი, რომელიც დამარწმუნებდა, რომ ეს უნივერსიტეტი არ არის საჭირო". არადა, ბატონ თ. კვაჭანტირაძეს მოსმენილისა და წაკითხულის გაგება რომ შეუძლია (და სხვაზე უკეთაც), ამაში ეჭვი არ გვეპარება, მაგრამ, როგორც ჩანს, საჭიროა ასე ითქვას...

"განათლების სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენლის" განცხადებიდან ერთ ადგილსაც მივაქცევთ მკითხველის ყურადღებას: "ჭორი იმის თაობაზე, თითქოს საერთაშორისო უნივერსიტეტი ისლამური ფუნდამენტალიზმის კერა გახდება საქართველოში, მტკნარი სისულელეა". იქნებ განმარტოს განმცხადებელმა, რატომ არის სასწავლო საგანთა ნუსხაში **ყურანი?** რა აუცილებლობა არის საქართველოში არსებულ ე.წ. საერთაშორისო უნივერსიტეტში ამ საგნის სწავლებისა? "მაღალი რანგის წარმომადგენელს" უბრძანებია: "უნივერსიტეტი ფუნქციონირებს მხოლოდ და მხოლოდ საქართველოს განათლების სამინისტროს მიერ დამტკიცებული სასწავლო პროგრამების მიხედვით". ყურანს რომ თავი დავანებოთ, **ქართული ენა** და **საქართველოს ისტორია** არ უნდა ისწავლებოდეს საქართველოში არსებულ თუნდაც საერთაშორისო უნივერსიტეტში? თუ ამ საკითხებს არ მიაქცევს ყურადღებას, მაშინ რა მნიშვნელობა აქვს საქართველოს განათლების სამინისტრო დაამტკიცებს ამ პროგრამებს თუ სხვა ვინმე?

და ბოლოს, ტელევიზიით არაერთგზის გადაიცა განცხადება, რომ ე.წ. საერთაშორისო (ანუ თურქულ) უნივერსიტეტში მისაღები გამოცდები არ ჩატარებულა და თურქეთიდან სტუდენტები არ ჩამოუყვანიათო. "მაღალი რანგის წარმომადგენელი" კი აცხადებს, რომ უნივერსიტეტი ფუნქციონირებსო. როგორ გავიგოთ ეს ფუნქციონირება? რა არის ტყუილი და რა – მართალი?

მოკლედ: კითხვა უამრავია, პასუხი კი ერთი და ისიც ასე ძლერს: ვინც რა უნდა თქვასო...

რედაქცია სიამოვნებით გამოაქვეყნებს ჩვენ მიერ დასმულ შეკითხვებზე პასუხებს, თუკი მივიღებთ...

გიორგი გოგოლაშვილი
ილიკო ჯუღაშვილი

და, მამულო ჩემო...

ადიდებს სული ჩემი უფალსა

ყველას გვაინტერესებს რატომ ვიწერთ პირჯვარს, რატომ ვატარებთ ჯვარს, რატომ ვანთებთ სანთელს, რატომ ვაკმევთ საკმეველს.

ამჯერად ჯვრის შესახებ გვესაუბრება გელათის მონასტრის ბერი მიქაელი (ბრიჭუაძე).

ჯვრის მხატვრული ისტორია სათავეს იღებს ქრისტიანობამდელ, შორეულ წარსულში. ანალოგიური ნიშანი გვხვდება ინდიელების, ტიბეტის, ეგვიპტის, ეტრუსკების, ბაბილონის, ჩინეთის, ინდოეთისა და სხვათა ტრადიციულ ორნამენტებსა და სიმბოლოებში. როგორც მისართავი სიმბოლო, გეომეტრიული ფიგურა, ასო-ბგერა, მათემატიკური რიცხვი და ცნობილი მითოლოგიური ატრიბუტი – ჯვარი მიეკუთვნება ფართოდ გავრცელებულ ნიშანთა რიცხვს.

მაგრამ რა მიზნით ინება და ირჩია ღმერთმა ჯვარზე სიკვდილი?

ცნობილია, რომ **ჯვრის** ფორმის ძელი, რომელზედაც ქრისტე აღესრულა, რომის იმპერიაში სიკვდილით დასჯის ყველაზე სამარცხვინო და დამამცირებელი იარაღი იყო. თუ რომელიმე, არარომაელი მოქალაქე მაშინდელი სახელმწიფოებრივი წყობისა და წესრიგის წინააღმდეგ ჩაიდენდა მძიმე ცოდვას, ბრალდებულს, სხვა მსგავსი დანაშაულის თავიდან აცილების მიზნით, ყველასდა სამაგალითოდ ჯვარზე კიდებდნენ. ამიტომ სხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით, ბერძნულ-რომაულ სამყაროში **ჯვარი** აღიქმება არა უმაღლეს საკრალურ ფასეულობათა სიმბოლოდ, არამედ ტანჯვის, მწუხარების, დამცირების, ცოდვის საზღაურის ანუ მძიმე დანაშაულის სიცოცხლის ფასად გამოსყიდვის იარაღად. ასეთი ფორმის სასჯელი თავისი არსით ფართოდ ეხმაურება მესიის მოსვლის მიზანს.

ჩვენი ცხოვრებაც ხომ ბედნიერების ამაო და უშედეგო ძიებაა და ყოველგვარი მცდელობის მიუხედავად, მას ჯვრისაკენ, ანუ ტანჯვის, მწუხარების, სამარისეული დამცირებისა და სიკვდილისაკენ მივყავართ. თითოეული ჩვენთაგანი ადრე თუ გვიან, როგორც ავაზაკი და ურჩი ზეციური კანონებისა, საკუთარი სიცოცხლით იხდის ცოდვის საფასურს. ძე ზეციური მამისა კი – მოვიდა, რათა გაიცვალოს მიწიერი მამის ძეზე და ეს მოვლენა ბარაბაზე გაცვლით განსახიერდა, რომლის კუთვნილი ადგილიც ჯვარზე ქრისტემ დაიკავა (ბარაბა ბარ-ძე, აბა–მამა), რითაც მთელ კაცობრიობას შეენაცვლა და გადაიხადა ადამის მოდგმის თანანადები (ვალი). **ათანასე დიდის** სიტყვებით: „თუ ღმერთი დაიბადა და მოკვდა, არა იმიტომ მოკვდა, რომ დაიბადა, არამედ ის დაიბადა, რომ მომკვდარიყო". წმ. გრიგოლ **ღვთისმეტყველის** თქმით კი – „ჩვენთვის საჭირო იყო, რომ ღმერთი განხორციელებულიყო და მომკვდარიყო, რათა ჩვენ შევძლებოდა გამოცოცხლება".

წმინდა მამები **ჯვრის ოთხ ბოლოს** გვიმარტავენ როგორც დედამიწის ოთხ მხარეს, ოთხ სტიქიას, ოთხ დროს და ცოდვის ოთხ სახეს (ნებსითი, უნებლიეთი, მეცნიერებითი და უმეცრებითი), ხოლო ერთმანეთზე გადადებულ ორ ძელს, როგორც ღვთისა და კაცის შეერთებას. **ხის** მ[illegible]ლაც კი, რ[illegible]ლისგანაც ჯვარი დამზადდა, სახ[illegible] მისტიკურ კავშირში იყო იმ ხესთან, რომ[illegible] ადამ[illegible] აკრძალული ნაყოფი იგემა.

მაცხოვრის სამსჭვალი ლურსმნებიც სახეა იმ ვნებებისა, რომლებიც ღმერთმა ადამს ცოდვისა და სინანულისათვის აღმოუცენა. სამყაროში ცოდვის გამეფება ეკლით აღინიშნა. ქრისტეზე ეკლის გვირგვინი, მის მიერ ცოდვის მეუფების დამხობას და მასზე გამეფების ნიშნავს.

ბუნებრივია, რომ აუცილებელი მსხვერპლი,

ჯვრის შესახებ

რომელიც საჭირო იყო ჩვენს საცხონებლად, უნდა აღსრულებულიყო ჯვარზე, რათა ეს ღრმა შინაარსის მოვლენა დაფიქსირებულიყო. ჯვარი ხაზს უსვამს ცენტრის იდეას. ამ შემთხვევაში **ჯვარი ზეციური დამწერლობის ის ასო-ბგერაა, რომელშიც გრაფიკულად დაფიქსირებულია ღვთის განგების საიდუმლოება,** ანუ **ჯვარი არის სიმბოლოგიური** (ბერძ. ნიშან-მოძღვრებითი) **გამოსახულება,** რომელზეც მაცხოვარმა თავისი მოძღვრების ძირითადი დოგმებისა და მცნებების კოდირება მოახდინა. **ჯვარი** ეს ის სასკოლო დაფაა, რომელზეც ღმრთაებრივი ლოგოსია გად-

მოწერილი და მასწავლებელი თავად ღმერთია, რომლის გაკვეთილი ამსოფლიური და იმსოფლიური გამოცდისათვის გვამზადებს.

იერუსალიმიდან გამოძევებული და გოლგოთისაკენ მხარზე ჯვრით მიმავალი მაცხოვარი (იოანე 19,17), ეს ჩვენი სულიდან ცოდვით გაძევებული ღმერთია, რომელზეც ოთხკუთხოვანი ჯვარი მთელი მსოფლიოს ოთხივ კუთხის, ოთხივ დროის, ოთხივე ცოდვის სიმძიმის სახეა, ხოლო ჯვარცმული მაცხოვარი ამ მსოფლიოს, ყველა დროისა და ყოველგვარი ცოდვისაგან და ცოდვილისათვის შეწირული მსხვერპლია.

წმ. მამათა სწავლებით იმ შეურაცხყოფას, რომელსაც ადამიანი თავისი ცოდვით ღმერთს აყენებს, მაშინ ხილული სახე მიეცა. ის, ვინც ცოდავს, დროისა და გარემოების მიუხედავად გოლგოთის დრამის კონკრეტული მონაწილე ხდება. ამიტომ წმ. მამები **ჯვარს სინანულის იარაღს** უწოდებენ, რომელიც, როგორც შედეგი ჩვენი ცოდვისა, მარადის მოგვიწოდებს „შეინანეთ, შეინანეთ", რადგან, ზოგჯერ თითქოსდა ერთი შეხედვით, „უვნებო" და „უბოროტო" (

ღმერთის მკვლელობის [illegible] მრავალ მიზეზთან ერთად, წმ. მამები [illegible] გაკვრის აუცილებლობ[illegible] ჯვარმა განაპირობა ქრისტეს **ჯვრის ფორმით** გაკვრა, რაც თავისთავად მოწოდების, ლოცვისა და მფარველობის ჟესტია. მაცხოვარი, ხორციელად მკვდარი, არ ცხრება მამობრივ მოწოდებისაგან „მოვედით ჩემდა ყოველნი". (მათე 11, 28; იოანე 12, 32–33). ამასთან ერთად, ხელგაშლილი დგომა მარადიული ლოცვისაკენ მოწოდებაცაა (1 თეს. 5,17; 1 ტიმ. 2,8), მის ზურგს უკან მდგომი სამწყსოსათვის კი იმედიანი საფარველია.

ჯვარი – ეს ქრისტიანული სიყვარულის მწვერვალი ჯაჭვია. უფალი ბრძანებს: „იყუარებოდით ერთიერთას ვითარცა მე შეგიყუარენ თქუენ" (იოანე 13, 34). **იოანე მახარებელი** კი გვიხსნის: „ამით ვცნათ ჩუენ სიყუარული მისი, რამეთუ მან სული თჳსი ჩუენთვის დადვა და ჩუენცა თანა-გუაც ძმათათვის სულთა ჩუენთა დადებად" (იოანე 3,16). ანუ **ჯვარი ჩვენდამი ქრისტეს სიყვარულის განმსაზღვრელი ეტალონია,** როგორც წერია: „უფროისი ამისსა სიყუარული არავის აქუს, რაითა სული თჳსი დადვას მეგობართა თჳსთათჳს" (იოანე 15,13). მოკლედ რომ ვთქვათ, **ჯვარი ქრისტიანული ცხოვრების ფორმულაა** – მორჩილებისა და თავმდაბლობისა (ფილ. 2,8), შენდობისა და მიტევებისა (ლუკა 23,24), ქრისტიანული თავგანწირვისა (მათე 16, 23), სოფლიური გულისთქმების უარყოფისა (გალ. 5,24), სირცხვილისა და შეურაცხყოფის მოთმენებით ატანისა (ებრ. 12,2); ქრისტესათვის დევნულებისა (გალ. 5,11), თავის უარყოფისა (მათე 16, 24), ქრისტეს შედგომისა და მისი ყოველდღიური ბაძვისა (მარკ. 10,21), ქრისტიანული სიამაყისა და კადნიერებისა (გალ. 6,14), ქრისტეს მიერ გამოხსნისა და ღმერთთან შერიგებისა (ეფეს. 2,16), ჩვენი ცოდვების მიტევების იმედისა (კოლ. 2,14), ქრისტეს სარწმუნოებისა და აღმსარებლობისა (1 კორ. 1,23), ქრისტესადმი სიყვარულისა (1 კორ. 2,2) და ა.შ.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, **ჯვარი არის ქრისტეს ნიშან-თვისებების სამაგალითო სარკე, ჩვენი სულიერების ბარომეტრი, ქრისტიანობის სკალა;** ანუ **ჯვარი არის მიწისაგან დატოვებული ზეციური მოქალაქეობის ბეჭედი და მომავალი სასუფევლის დროშა** (ფილ. 3, 18–20). **ჯვარი** ზეცისათვის მებრძოლთა ის დროშაა, „რომელზეც ჯვარი ძელია, ხოლო ალმად თვით მაცხოვარია გაკრული. კიდევ სხვა დატვირთვით, ჯვრის ორმხრივ გაწონასწორებული ჰორიზონტალური ძელი **მართლმსაჯულების სასწორს** განასახიერებს. საკვირაო ლოცვანში ვკითხულობთ: „შორის ორთა ავაზაკთა სასწორად სიმართლისა იპოვა ჯვარი შენი, უფალო, რამეთუ ერთი იგი ჯოჯოხეთად შთაიყვანა სიმძიმემან გმობისამან, ხოლო მეორე აღამსუბუქა ბრალთაგან მეცნიერებამან ღვთის მეტყველებისამან".

ავაზაკების მსგავსად, ღვთის წინაშე კაცობრიობა ორ ძირითად ნაწილად იყოფა: ის, ვინც ინანიებს და გამოსწორების გზაზე დგება და ის, ვინც არ ინანიებს, გმობს და ცოდვაში რჩება. ანუ **ჯვარი არის ქრისტეს, როგორც მსაჯულის სასამართლო კვერთხი** (ფს. 44,7) **და მასზედ ნაწერილი ზეციური კოდექსის იეროგლიფი, რომლის კანონების მიხედვით გასამართლდება კაცობრიობა.** ამოვიკითხოთ ამ კოდექსის ერთ-ერთი მუხლი: დღეს, მაგალითად, მრავალეროვანი აღმსარებლობით გაბრუებული, ქრისტიანულად მოუმზადებელი ქართველი ერის დიდი ნაწილი [illegible]ნარებლობას უცხადებს სხვადასხვა სარწმუ-

ნოებებს, მაგრამ **ათანასე დიდის** სწავლებით, სწორედ ამ სულის ამოსაკვეთად არ მიიღო უფალმა იოანე ნათლისმცემლის მსგავსად ფეხისკვეთით სიკვდილი და არც ქვაია წინასწარმეტყველივით გადაიხერხა, „რათა სიკვდილისას განუყოფელად და მთელად შენარჩუნებოდა თავისი სხეული" (იოანე 19, 36) და ამით წარმოშობა მიზეზი მათთვის, ვისაც სურს, დაყოს და დანაწილოს ნაწილებად (სექტებად და მწვალებლურ ეკლესიებად) მისი ეკლესია".

ან, კიდევ ამ კიდექსის ერთი მუხლის განმარტება: ჯვარზე მყოფ მაცხოვარს ერთმა მხედარმა ლახვარი ჰკრა: შუბით გვერდი განუგმირა (იოანე 19, 37) – ეს ჩვენი წინაპრებისაგან შეძენილი ცოდვებია, როგორც ვიცით, პირველ დღეის – ევასაგან ცოდვა სიკვდილი შემოვიდა და გადმოგვეცემა სისხლითა და საქმით. ჩვენ მაცხოვრის გვერდს მიმომავლობითი ცოდვებით და წინაპრების იმ უსჯულო გადმონაშთებით ვგმირავთ, რომლებიც არ დაგვეშვით. აქედან გამომდინარე, **ჯვარი სინანულთან ერთად არის მეორედ მოსვლის ხსოვნის ნიშანიც**, რადგან წერია: „აჰა ესერა მოვალს ღრუბელთა თანა, და იხილოს იგი ყოველმან თუალმან, და რომელთა იგი უგმირეს: და გოდებდენ ტომნი ქუეყანისანი. ჰე, ამინ" (აპოკ 1.7). შუბის დარტყმას მოჰყვა მაცხოვრის გვერდიდან **წყლისა** და **სისხლის** გადმოდენა (იოანე 19, 34); ეს იყო ნიშანი იმისა, რომ ამ შთამომავლობით ცოდვების განწმენდის წყალი- ნათლობა ეკლესიური და სისხლი- ეკლესიის ევქარისტულ საიდუმლოსთან ზიარება და დღეს, ჯვარზე ხელფეხგაშეპყრობილი მაცხოვარი მოუწოდებს ყველას თავისაკენ, ანუ ეკლესიური ცხოვრებისაკენ, რადგან ეკლესია და მისი საიდუმლო წესები (ნათლობა, ზიარება, აღსარება, სინანული, ჯვრისწერა, მირონცხება და ა.შ.) არის ქრისტეს მისტიური სხეული და მასთან მიახლების საშუალება (იოანე 19.21. 1 კორ. 12, 1-28).

გრიგოლ ნოსელის სწავლებით, ჯვრის სამი ნაწილი – ზედა დაფა წარწერით და ჯვარში აჭრილი ძელი, შუა ჰორიზონტალური ძირითადი ძელი, ქვედა ფეხსადგმელი, მიწაში ჩასმული ნაწილით- სამ სამყაროს აღნიშნავს, „რომელ არიან ზეცისათანი, და ქუეყანისათანი და ქუესკნელთანი" (ფილ. 2,10). ცის აღმნიშვნელ დაფაზე სამენოვანი (იოანე 19, 20) წარწერა (ი.ნ.მ.ი. "იესო ნაზარეველი მეუფე ჰურიათაი"), არის ღმერთის ანუ სამების იდუმალი ხმა, როგორც მოციქული წერს: „სამნი არიან, რომელნი წამებენ ცათა შინა: მამაი, სიტყუაი და სულიწმიდაი და ეს სამნი ერთ არიან" (იოანე 5,7). ებრაული ერი მიწვეულია სხვა ერების მიმართ და **ებრაული ენა**, ეს პირველი ენა, რომლისგანაც ყველა ენა იშვა, სახეა **მამა ღმერთისა**. ბერძნები მოაზროვნე და სიბრძნის მოყვარენი არიან და **ბერძნული ენა** სახეა **ძე ღმერთისა**, რომელიც ღვთის სიბრძნეა [illegible] რომაელები კი [illegible] და მსოფლიოზე გაბატონებულნი [illegible] **რომაული** წარწერა სახეა **სულიწმიდისა**, რომელიც ამავე დროს, ღვთის ძალად იწოდება და სუფევს დედამიწაზე.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, წმიდა წინასწარმეტყველნი მოასწავებდნენ, მაცხოვარმა დაგვიტოვა, მოციქულებმა გადმოგვცეს და წინაპრებმა გვასწავლეს ქრისტეს ჯვრის აღიარება და პატივისცემა, გამოსახვა და ტარება რათა შენარჩუნდეს, გამოცოცხლდეს, აღდგეს, აღიზარდოს, ამოქმედდეს ჩვენში დაძინებული, განელებული და დაშრეტილი სარწმუნოება და ღვთის მადლი. საღვთო წერილის სიტყვებით ეს ასე გამოითქმის: „სარწმუნოებანი ნუ მოგაკლდებიან შენ: შეაბენ იგინი ყელსა შენსა და დაიწერენ იგინი ფიცართა გულისა შენისათა" (იგ. 3,3) და კიდევ „დაიცევ მცნებანი ჩემნი და ცხონდე და სიტყუანი ჩემნი, ვითარცა გუგანი თუალთანი, და იგინი გამოიწერენ თითთა შენთა ფიცართა გულისა შენისათა" (იგ. 7,23).

8 ნოემბერი (ახალი სტილით 21 ნოემბერი) – კრება წმიდისა მთავარანგელოზისა მიქაელისა და სხვათა უხორცოთა ზეცისა ძალთა: გაბრიელისა, რაფაელისა, ურიელისა, სელაფიელისა, ეგუდიელისა, ვარახიელისა, იერემიელისა და ტახნიელისა.

10 ნოემბერი (ახალი სტილით 23 ნოემბერი) – ხსენება წმიდისა დიდებულისა დიდმოწამისა და ძლევაშემოსილისა გიორგისა.

მთავარანგელოზობა

დღესასწაული მთავარანგელოზ მიქაელისა და სხვა უხორცო ზეციურ ძალთა კრებისა აღინიშნება 8 ნოემბერს (ახალი სტილით 21 ნოემბერს) მეცხრე თვეს მარტიდან, რომლიდანაც ძველად ახალი წელი იწყებოდა – ანგელოზთა ცხრა წოდების შესაბამისად. ხოლო მერვე დღე აღნიშნავს ღვთის საშინელი სამსჯავროს დღეს, ზეციური ძალების მომავალ კრებას, რომელსაც წმიდა მამები „მერვე დღეს" უწოდებენ, რადგან ამ საუკუნეთა გასვლის, დღეთა შვიდეულებით რომ განვლიან, დადგება „დღე მერვე".

ანგელოზები ღმერთმა შექმნა სახედ თავისად. ისინი არიან უსხეულონი, გონიერი, ჭკვიანი და თავისუფალი ნებით დაჯილდოვებული არსებანი, რომლებიც თავისი ნების კეთილებაზე იცვლებიან. ანგელოზთა ბუნება იმდენად [illegible], რომ მათი შეკავება არ ძალუძს არც კედელს, არც დახშულ კარს, არც ურდულს თუ ბჭეებს, რადგან შეუზღუდავნი არიან.

ანგელოზები იმ სახეს მიიღებენ, რა სახის მიღებაც უფალი ღმერთისაგან აქვთ ნაბრძანები, ამ სახით ვლინდებიან ადამიანებს და ღვთის საიდუმლოს განუცხადებენ. ისინი ცათა შინა ცხოვრობენ, მარად სადიდებელს უფლობენ შემოქმედ ღმერთის და განუწყვეტლივ მის ნებას ემსახურებიან. ანგელოზები იცავენ ქვეყნის მხარეებს, განაგებენ ხალხებსა და ქვეყნებს. შემოქმედის ბრძანებით წარმართავენ ჩვენს საქმეებს და შეგვეწევიან. ხოლოც ისინი ადამიანებზე აღმატებულნი არიან და ღმერთის ახლოს იმყოფებიან.

ღვთისმეტყველება ანუ საღმრთო წერილი ასახელებს ცხრა ზეციურ არსს, რომელიც სამ-სამ წოდებად იყოფა.

პირველი ზეციური არსი მარად ღმერთის ახლოს იმყოფება და უფლება აქვს უახლოეს და უშუალო თანაზიარობაში იყოს ღმერთთან. ეს ანგელოზები არიან ექვსფრთიანი სერაფიმნი, მრავალთვალიანი **ქერუბიმნი** და უწმიდესი **საყდარნი**.

მეორე ზეციური არსი იწოდება სახელებით – **უფლებათა** (მეუფებათა), **ძალთა** და **ხელმწიფებათა**. ხოლო **მესამე ზეციური არსი** სახელებით – **დასაბამთა**, **მთავარანგელოზთა** და **ანგელოზთა**.

ანგელოზნი ყველაზე ახლოს არიან ადამიანებთან. ისინი იცავენ და მფარველობენ მორწმუნეებს, არასოდეს არ გვტოვებენ განსაცდელში და მზად არიან ჩვენი დახმარებისათვის, თუკი ამას მოვისურვებთ და ვთხოვთ.

ზეციურ ძალთა ყველა ეს წოდება ანგელოზების სახელს ატარებს. უფლის მიერ ანგელოზთა ცხრავე ამ წოდების მეთაურად დადგენილია ზეციური მხედართმთავარი, მთავარანგელოზი **მიქაელი**. მისი სახელი ებრაულად ნიშნავს „რომელი არს ვითარცა ღმერთი".

მთავარანგელოზთა დასიც 9 წევრისაგან შედგება.

მთავარანგელოზი მიქაელი – ყველა მტრული ძალების მძლეველი, მფარველი ყოველგვარი უბედურებისაგან, მწუხარებისაგან და პირადი ცოდვებისაგან.

მთავარანგელოზი გაბრიელი- სიმაგრე ღვთისა და ქადაგი მაცნე ღვთის საიდუმლოსი.

მთავარანგელოზი რაფაელი- ავადმყოფობისაგან მკურნალი და გზაზე დამცველი.

მთავარანგელოზი ურიელი- ღმრთის სიყვარულის აღმძვრელი და უკეთურების განმანათლებელი.

მთავარანგელოზი სელაფიელი- მფარველი მლოცველისა, გამრავლებელთა დამხმარე.

მთავარანგელოზი ვარახიელი- მიმცემი და შემწყნარებელი ღმერთის სიკეთისა და მფარველი სულიერი და ხორციელი სიწმიდისა.

მთავარანგელოზი სელაფიელი – მკურნალი ავადმყოფების და ღმერთთან მლოცველი ხალხისათვის.

მთავარანგელოზი იერემიელი – ღმრთისადმი სიყვარულის გამაღვიძებელი.

მთავარანგელოზი ტახნიელი- დამხმარე და დამცველი უბედურებისა და თავდასხმისაგან.

ხატებზე მთავარანგელოზები გამოსახულნი არიან მათი მსახურების დამხმარე საგნებით და ნიშნებით.

ხალხის ცნობიერებაში ორი დიდი მთავარანგელოზი მიქაელი და გაბრიელი ერთ პიროვნებად აღიქმება. მიქელ-გაბრიელი სინამდვილეში მიქაელი და გაბრიელია.

ხეზე ნაკვეთი ჯვრისა და ხატის
ავტორი გიორგი ძარჩილაძე.

გიორგობა

წმიდა დიდმოწამე გიორგის განსაკუთრებულ პატივს სცემს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია და ქართველი ერი. იგი ქართველი ერის მფარველად ითვლება. მთელი ქრისტიანული ეკლესია წმიდა დიდმოწამე გიორგის ხსენებას დღესასწაულობს 23 აპრილს (ახალი სტილით 6 მაისს), ჩვენთან კი მისი ხსენება წელიწადში კიდევ რამდენჯერმე აღინიშნება.

საქართველოში წმიდა გიორგის სახელზე ძალიან ბევრი ეკლესია აგებული. წლის ყოველ დღეს რომელიმე სოფელში აღინიშნება გიორგობა.

10 ნოემბერს (ახალი სტილით 23 ნოემბერს) გიორგობის დღესასწაული დაუწესა წმიდა ნინომ. წმიდა გიორგის ბორბალზე ტანჯვის მოსახსენებლად ძველ საქართველოში ნოემბრის თვეს გიორგობისთვეს უწოდებდნენ.

რუბრიკას უძღვება
ნინო კვანტალიანი

ადიდებს სული ჩემი უფალსა

სკოლა – ჩვენი სატკივარი

ოცნება სახელმძღვანელოზე

X-XI კლასებში ქართული ენის სწავლების პრობლემა

ქართული ენის გრამატიკის კურსი, V კლასიდან მოყოლებული IX კლასის ჩათვლით, მოიცავს იმ საჭირო საკითხთა ერთობლიობას, რომელიც მოსწავლის გონებაში აყალიბებს მშობლიური ენის ცნებას, არკვევს მათ მართლწერისა და მართლმეტყველების ზოგად კანონებში, აყალიბებს მოზარდის შეგნებულ დამოკიდებულებას მშობლიური ენისადმი. მაგრამ, უმეტეს შემთხვევაში, თითქმის ყველა კლასის სახელმძღვანელოში ამას თეორიული მასალის დაზეპირების გრამატიკული წესების სიტყვა-სიტყვით დასწავლის ფორმა აქვს მიცემული. საგაკვეთილო დროც არაა საკმარისი, რომ პრაქტიკული წერის გაკვეთილებად გადაიქცეს პროგრამით გათვალისწინებული საათები და წეს-კანონი, რომელსაც გაკვეთილზე ითვისებს მოსწავლე პრაქტიკულადაც მყარად ჩაჯდეს მის მეხსიერებაში. წესებს ამბობენ უნაკლოდ, წერენ შეცდომით. **წერა და მეტყველება სცილდება ერთმანეთს – ესაა მთავარი პრობლემა.** 5-წლიანი გრამატიკის კურსის გავლის შემდეგ მოსწავლეთა უმეტესობას უკიდურესად უჭირს საერთოდ წერა; უმცირესობას კი- სწორად წერა (ღვთის მადლით, გამონაკლისი შემთხვევებიც არსებობს..). ამიტომაც მოხდა ენის კურსის გაგრძელება X-XI კლასებში. მაგრამ აქაც დიდი ჯებირები აღმართა მასწავლებლებისა და მოსწავლეების წინაშე. თუ წლების მანძილზე მიმდინარეობს კამათი იმის შესახებ, რომ ქართული ენის სახელმძღვანელოები გადასახალისებელია და ახლებურადაა შესადგენი, X-XI კლასში ეს კამათიც შეუძლებელია, ვინაიდან სკოლებს არ გააჩნია ქართული ენის სახელმძღვანელო, რომლის მიხედვითაც მოსწავლეს შეეძლო ჩაეწვდა მიცემული დავალება, როგორც ზეპირი, ასევე წერითი. უმეტეს შემთხვევაში, მასწავლებლები მიმართავენ ლექციურ მეთოდს, ვეძებთ მეცნიერთა მიერ სხვადასხვა დროს გამოქვეყნებულ წერილებს, რომელთაგან ზოგი ზუსტად, ზოგიც მიახლოებით გვაძლევს საგაკვეთილო მასალის შესახებ საჭირო ცოდნას. ხშირ შემთხვევაში სხვადასხვა კლასის გრამატიკის სახელმძღვანელოში ვუთითებთ გასამეორებელ მასალას, რაც ხშირად განუხორციელებელი რჩება: პრაქტიკულად ვერ ახერხებენ წიგნების მოძებნას და დავალების შესრულებას. პროგრამას ბოლოში დართული აქვს მასწავლებელთა დასახმარებლად გამოსაყენებელი ლიტერატურის სია, რომელიც მოიცავს 30-მდე წიგნს, ბოლო ხუთი ათეული წლის მანძილზე გამოქვეყნებულს. სკოლის მასწავლებელს შეიძლება ამ მეცნიერული გამოკვლევებიდან, წიგნებიდან აღმოაჩნდეს მხოლოდ რამდენიმე, დანარჩენი საძებნელი და მისაკვლევი აქვს, რაც ძალიან ართულებს მის ისედაც გართულებულ და გაუფასურებულ შრომას. ნუთუ აუცილებელი ოცნებად უნდა დარჩეს მშობლიური ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლებს ლინგვისტთა [illegible] განებივრებულ ქვეყანაში ერთი სრულყოფილი, უფროსებისა და უმცროსებისათვის საჭირო სასკოლო სახელმძღვანელოს შედგენა, რომელიც X-XI კლასებში მართლაც შეაჯამებს მოსწავლის გონებაში წინა წლებში შესწავლილს და კონკრეტულად გამოკვეთილი წეს-კანონების პრაქტიკულ ხორცშესხმას აუცილებლობას და მიაჩვევს მათ სწორად წერასა და მეტყველებას.

ლენა მგალობლიშვილი,

თბილისის V საშუალო სკოლის მასწავლებელი

რედაქციისაგან: რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, საშუალო სკოლის X-XI კლასების ქართული ენის სახელმძღვანელო შედგენილია (ავტორები- პროფ. ზ. ჭუმბურიძე და პროფ. რ. გაბუნია) და რამდენიმე წელია გადაეცა განათლების სამინისტროს. ელოდება დღის სინათლეს.

ჩემი სკოლა

სკოლა! სიტყვა, რომელიც ყველა ჩვენგანს თავისი ცხოვრების ულამაზეს ნაწილად გვაქვს წარმოდგენილი. სკოლაში სწავლა პირველად რაჭის ულამაზეს სოფელში დავიწყე. ჩემი პირველი სიხარული ის იყო, რომ კლასში ათიოდე მოსწავლე ერთმანეთს შევხვდით, დავახლოვდით, შევიყვარეთ ერთმანეთი და მთელი წლის მანძილზე შეხმატკბილებული ვიყავით. სკოლაში ყოველთვის სიხარულით მივდიოდით, ვსწავლობდით, [illegible] სასკოლო ინტერიერს საკუთარი შემოქმედებით გვიკეთებდა ჩვენი მასწავლებლები. ზამთრობით რაჭაში ძალიან ცივა, მაგრამ ჩვენი სკოლის შენობაში სიცივე არასოდეს გვიგრძვნია. სითბოსა და მზრუნველობას არ გვაკლებდა სკოლის პედაგოგიური კოლექტივი.

რამდენიმე წლის შემდეგ თბილისის სკოლაში გადმოვედი. სოფლის სკოლის შემდეგ აქ სულ სხვა გარემოში აღმოვჩნდი. პირველ ხანებში გამიჭირდა უცხო გარემოში, მაგრამ, მერე შევეჩვიე. რამდენიმე წლის შემდეგ არსებული მდგომარეობა სრულიად შეიცვალა. უკვე კარგა ხანია, რაც სკოლაში ფორმით მისვლა სავალდებულო აღარ არის. სწავლა ცხრა საათზე გვეწყება, მაგრამ პირველ ორ გაკვეთილზე კლასში მხოლოდ რამდენიმე ბავშვი ზის, მეხუთე-მეექვსე გაკვეთილებს აღარავინ ესწრება. ხშირად თვითონ მასწავლებლები გვიცდენენ გაკვეთილებს. ისინი [illegible], მიზეზი, თითქოს, მათ არც კი [illegible] ჩვენი მომავალი. ისინი ჩვენს არც ისეთი ყურადღებიანი და მზრუნველები არიან. თვითონ სკოლას უამრავი პრობლემა აქვს. პირველი – სახელმძღვანელოების, რაც თუმცა უკვე სკოლის კი არა, ჩვენი პრობლემა გახდა. სიმართლე რომ ვთქვა, ჩვენი თაობა არც თუ ისე დაინტერესებულია სკოლაში სწავლით და, მით უმეტეს, კარგი ყოფაქცევით. ჩვენი სკოლის კედლები "შელამაზებულია" ნაირფერი წარწერებით თუ ნახატებით, რომელთა ავტორები თითოეული ჩვენგანია. სკოლის იატაკს ერთ დროს გალაქული პარკეტი ამშვენებდა, ახლა კი ნამტვრევები მოგვახსენებენ, რომ ოდესღაც ამ იატაკზე პარკეტი ყოფილა დაგებული. დერეფანში შემოსვლისას სიფრთხილეა საჭირო, რომ თავში რამე არ დაგეცეს. თუ რომელიმე ოთახამდე მშვიდობით მიაღწიეთ, იქ ასეთი სანახაობა გადაიშლება თქვენს თვალწინ: მთელ მინას აქა-იქ თუ დაინახავთ, ფანჯრის ჩარჩოები უმინოდაა, ან ხის ნაჭრებია შიგ ჩასმული. უსწორმასწოროდ განლაგებულ მერხებზე "ამოტვიფრულია" ფიგურები. ძნელი მოსაძებნია ისეთი სკამი, რომელსაც ოთხივე ფეხი ჰქონდეს. რაც შეეხება დაფას, ის ხან კედელზეა, ხან იატაკზე მიდგმული. ბალახებში ამოსული ეული ვარდივით გამოიყურება მასწავლებლის ხელშეუხებელი მაგიდა. ყოველივე ამის შემდეგ, რა გასაკვირია, თუ ზამთარში მხოლოდ რამდენიმე ან რამდენჯერმე ტარდება გაკვეთილები, თუ მივაღწევთ იმას, რომ 21 ბავშვიდან სკოლაში 10 მაინც მოვიდა, მაშინ ოცნებაა გაკვეთილების ჩატარება, მაგრამ ეს მხოლოდ ოცნებად რჩება და ასრულება არ უწერია. ზამთრის ცივ დღეს კლასში გაზის ბალონისაგან გაკეთებულ ღუმელში პარკეტის ნაჭერი, მერხის ან სკამის ნამტვრევი გიზგიზებს და ოდნავ სითბოს გამოსცემს, რომელიც უხვად გადის მინჩამსხვრეულ ფანჯრებში. ჩვენ, რამდენიმე ბავშვი კი ვსხდებით და ველოდებით იმ ბედნიერ წუთის დადგომას, როდესაც კლასში მასწავლებელი შემოვა. მაგრამ ეს წუთი იშვიათად დგება და ჩვენ ლოდინისაგან დაღლილები შინ ვბრუნდებით. ასე გრძელდება ჩვენი სწავლა სკოლაში: მივდივართ და მოვდივართ, მაგრამ ვერ [illegible], იქიდან რა მოგვაქვს, რას ვსწავლობთ, რას ვიგებთ, რა გვეჩვენება ხვალ გაკვეთილად, ან რას ვისწავლით შემდეგ.

გული მწყდება, როცა ჩვენს სკოლაზე ასე ვწერ, თუმცა ხომ თითქმის მსგავსი მდგომარეობაა თბილისის მრავალ სკოლაში. მაგრამ სიმართლე ხომ უნდა ითქვას? დღეს თუ ხვალ, ჩვენი ნაკლი ჩვენვე ხომ უნდა ვაღიაროთ! რეალობას ვერსად გავექცევით. რაკი ჩემი თაობა თავისი თვალით ხედავს მისი დროის სკოლის [illegible], დღეს თუ არა ხვალ იქნებ შეძლოს მისი გამოსწორება. ღმერთმა გვიშველოს!

წერილი მოგვაწოდა დოცენტმა მედეა ქობალაძემ. გასაგები მიზეზის გამო ავტორის სახელ-გვარს არ ვაქვეყნებთ.

აბიტურიენტის ფურცელი

ქართული ენა

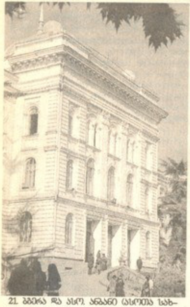

21. ბგერა და ასო. ანბანი (ასოთა სახელები): ხმოვნები და თანხმოვნები

დღევანდელი ქართული სალიტერატურო ენა სიტყვების დასაწერად 33 ნიშანს იყენებს. ამ დაწერილსა თუ დაბეჭდილ ნიშნებს ასოებს ვეძახით, ხოლო იმ გამოთქმას, რომელიც თითოეულ ამ ნიშანთაგანს შეეფერება, ბგერა ეწოდება. მაშასადამე, ის ნიშანი, რომელიც დაწერილია, დაბეჭდილია, რომელსაც ვხედავთ, არის ასო (მაგალითად, ა,ბ,გ,-ლ,მ. პ. ე.), ის კი, რაც ამ ნიშნის მიხედვით გამოითქმის, ბგერაა.

ქართულ სიტყვებში შემავალ ბგერებს ძირითადად ისევე ვწერთ, როგორც გამოვთქვამთ და, პირიქით, ისე გამოვთქვამთ, როგორც ვწერთ. "ეს დიდი ღირსებაა ჩვენი ანბანისა და ამ მხრივ იგი მრავალ უცხო ანბანზე მაღლა დგას" (ა. შანიძე). ამ სიტყვების სიმართლეში ადვილად დავრწმუნდებით, თუ შევადარებთ ქართულს რომელიმე სხვა (მაგალითად, ინგლისურ) ენას: "მოდი", – ვამბობთ ქართულად და ვწერთ ამ სიტყვის შემადგენელი ოთხი ბგერის გადმომცემ ასოებს – მოდი. იმავე მნიშვნელობით ინგლისურად მოლაპარაკე ხმარობს სიტყვას "ქამ", მაგრამ წერს come (ქომე); "მეიქ" (კეთება) ითქმის ინგლისურად, მაგრამ იწერება make (მაქე) და ა.შ.

ნაწილობრივი სხვაობა წერასა და წარმოთქმას შორის, რა თქმა უნდა, ქართულშიც არსებობს. მაგალითად, ის ბგერა, რომლის ასო-ნიშანიც არის **დ**, განსხვავებულად ჟღერს სიტყვებში "დედა" და "სწრაფად". ბოლოკიდური **დ** წარმოთქმისას უფრო **თ**-ს უახლოვდება. სხვა მაგალითი: **გ** ასო-ნიშანი სიტყვაში "განა" თითქმის ზუსტად გად-

[illegible]

მოსცემს ცალკე წარმოთქმულ **გ** ბგერას, მაგრამ სიტყვაში "გვეწვია" იგი უფრო **კ**-ს წააგავს ("კწვევია" – ასე ისმის), ხოლო სიტყვაში "გქონია"– **ქ**-ს (ისმის "ქქონია"). თქვენ ალბათ მიხვდით, რომ ამის მიზეზია ის გარემოცვა, რომელშიც ესა თუ ის ბგერა ხვდება: ბგერები სიტყვათა წარმოთქმისას ერთმანეთზე გავლენას ახდენენ და ცვლილებაც ამით არის გამოწვეული. მაგრამ ისიც აშკარაა, რომ იმ სხვაობის მიუხედავად, რომელიც სხვადასხვა სიტყვაში **გ**-ს წარმოთქმისას არსებობს, სამივე შემთხვევაში (განა, გწვევია, გქონია), მათ ერთ ბგერად მივიჩნევთ და ერთი ასო-ნიშნით ვწერთ. ის "საერთო რამ, რომელიც სხვადასხვა გარემოცვაში მოხვედრილი ბგერის ვარიანტებს აერთიანებს და მიგვითითებს, რომ ყველა შესაძლებელი ვარიანტი შეიძლება ერთნაირი ნიშნით გამოიხატოს, არის ფონემა. ჩვენს მაგალითში **გ** არის ფონემა. მაშასადამე, ფონემა იგივე ბგერაა, ოღონდ ყოველი ბგერა არ არის ფონემა. ფონემათა რიცხვი ენაში ყოველთვის განსაზღვრულია, ბგერათა რიცხვი კი – გაცილებით მეტი.

ქართული წერისა და წარმოთქმის სიახლოვის თაობაზე ილია ჭავჭავაძე წერდა: "არ არის ქართულში არც ერთი იმისთანა სიტყვა, რომ ზედმიწევნით, უმეტნაკლებოდ გამოსათქმელად შესაფერისი ასო არა ჰქონდეს. ამიტომაც მართლწერა ქართულისა ისე გაადვილებულია, რომ სხვა ეგეთი ანბან-სრული ენა ქვეყანაზე არ მეგულება. სავსეობა და სისრულე ანბანისა ამაშია და სხვა არარაში".

ყოველ ასოს თავისი სახელი აქვს: ან, ბან, გან, დონ, ენ, ვინ, ზენ, თან, ინ, კან, ლას, მან, ნარ, ონ, პარ, ჟან, რაე, სან, ტარ, უნ, ფარ, ქან, ღან, ყარ, შინ, ჩინ, ცან, ძილ, წილ, ჭარ, ხან, ჯან, ჰაე.

სახელწოდება "ანბანი" სწორედ პირველი ორი ასოს სახელის შეერთებითაა მიღებული: ან-ბან-ი (ბოლოკიდური **ი** სახელობითი ბრუნვის ნიშანია). ამავე გზითაა მიღებული ბერძნული "ალფაბეტი" (ალფა-ბეტა), რუსული "აზბუკა" (აზ, ბუკი).

ქართული ანბანის რიგის დასამახსოვრებლად ა. შანიძემ ასეთი "ლექსი" შემოგვთავაზა: აბგად ევზათ იკალ მანო

პაჟა რასტა უფქა ღაყაშ

ჩაცა ძაწა ჭახა ჯაჰა

მიაქციეთ ყურადღება: ანბანის რიგი დაცულია, განმეორებულია მხოლოდ **ა** ხმოვანი – სიტყვათა გამოთქმის გასაადვილებლად.

ბგერა ორგვარია: ხმოვანი და თანხმოვანი.

მათ შორის განსხვავება ის არის, რომ ერთ შემთხვევაში – ხმოვნის წარმოთქმისას – ფილტვებიდან ამონადენი ჰაერის ნაკადი დაუბრკოლებლად ამოდის ყელიდან (ა, ე, ი, ო, უ), ხოლო მეორე შემთხვევაში – თანხმოვნის წარმოთქმის დროს – მას რაიმე დაბრკოლება ხვდება სადმე (ბაგეებთან, კბილებთან...) და მისი დაძლევა სჭირდება (ბ,ფ,პ,ე,დ...). თანამედროვე ქართულში ხუთი (5) ხმოვანი გვაქვს: ა, ე, ი, ო, უ. დანარჩენი (28) თანხმოვნებია.

ხმოვნების სხვადასხვაობა იმაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენადაა გაღებული პირი, რა მდებარეობა აქვს ენასა და ბაგეებს. მაგალითად, **ა**-ს წარმოთქმისას პირი ყველაზე მეტადაა ღია, **ე**-სა და **ი**-ს წარმოთქმის დროს კი თანდათან ვიწროვდება. ამაში ადვილად დავრწმუნდებით, თუ ნეკს ჩავიდებთ პირში და რიგრიგობით წარმოვთქვამთ: **ა, ე, ი.** (ა. შანიძე).

თანხმოვნების კლასიფიკაციას სხვადასხვა ნიშნით ახდენენ. შეიძლება ისინი დავაჯგუფოთ წარმოთქმის ადგილის მიხედვით: მაგალითად, გვაქვს ბაგისმიერი (ბ,ფ,პ,მ), კბილბაგისმიერი (ვ), კბილისმიერი (დ,თ,ტ), ხახისმიერი (ყ), ხორხისმიერი (ჰ) და სხვა.

ბგერებს აჯგუფებენ მჟღერობა-სიყრუის მიხედვითაც. თუ ბგერის წარმოთქმისას სახმო სიმები პერიოდულად ირხევიან და ჟღერენ (ე.ი. ხმას გამოსცემენ), მიიღება მჟღერები. **მჟღერია** ყველა ხმოვანი (ა ე ი ო უ) და თანხმოვნები: ბ გ დ ვ ზ ლ მ ნ ჟ რ ღ ძ ჯ. დანარჩენი ბგერები **ყრუ** თანხმოვნებია: თ კ პ ს ტ ფ ქ ყ შ ჩ ც წ ჭ ხ ჰ.

ყრუ ბგერებს ყოფენ **მკვეთრებად** (პ ტ წ ჭ კ) და **ფშვინვიერებად** (ფ თ ც ჩ ქ).

თანხმოვნების დამახასიათებელი თვისებათა გათვალისწინებით, ქართულში გამოყოფილია სამეულები, წყვილეულები და ცალეულები.

სამეულებია: ბ ფ პ
დ თ ტ
ძ ც წ
ჯ ჩ ჭ
გ ქ კ

წყვილეულებია: ზ ს
ჟ შ
ღ ხ

თუ დავაკვირდებით სამეულებსა და წყვილეულებს, შევნიშნავთ ასეთ კანონზომიერებას: პირველ ვერტიკალურ მწკრივში ჩამოწერილი თანხმოვნები მჟღერია, მეორესა და მესამეში– ყრუ (შესაბამისად– ფშვინვიერი და მკვეთრი). წყვილეულებშიც პირველი მჟღერია, მეორე– ყრუ.

დანარჩენი თანხმოვნები: ვ მ ნ რ ლ ყ ჰ ცალეულებია.

(გაგრძელება შემდეგ ნომერში)

ლეილა ბებურაძე

აბიტურიენტის ფურცელი

ჩვენი რედაქციის თხოვნით დოცენტმა ბელა წიფურიამ მოამზადა წერილების სერია XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დასაწყისის ლიტერატურულ მიმდინარეობათა შესახებ. ვფიქრობთ, ამით კარგ სამსახურს გაუწევს მოსწავლეებსა თუ აბიტურიენტებს.

გთავაზობთ პირველ წერილს ამ სერიალიდან.

XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დასაწყისის ლიტერატურულ მიმდინარეობათა ისტორიიდან

XIX საუკუნის ბოლო და XX საუკუნის პირველი ნახევარი ევროპულ ლიტერატურაში აღინიშნა ლიტერატურულ სკოლათა, მიმდინარეობათა თუ დაჯგუფებათა მოზღვავებით. ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ განსხვავებული მსოფლმხედველობრივი თუ შემოქმედებითი პრინციპების მქონე ლიტერატურული გაერთიანებანი. მათი მრავალრიცხოვნება და მრავალფეროვნება უშუალო შედეგია იმისა, რომ აღარ არსებობდა ერთიანი მსოფლმხედველობრივი საფუძველი (საუკუნეების მანძილზე ამგვარ საფუძველს ქმნიდა ქრისტიანული მსოფლმხედველობა) და ყოველი შემოქმედებითი გაერთიანება ცდილობდა, შეექმნა შეხედულებათა ახალი სისტემა და მოეძებნა გამომსახველობის შესაფერისი საშუალებანი. ამ მიმდინარეობებს აერთიანებს ზოგადი სახელწოდება "მოდერნიზმი" მიუხედავად იმისა, რომ მოდერნიზმის ფარგლებში ექცევა ბევრი ურთიერთდაპირისპირებული სკოლა და ურთიერთსაწინააღმდეგო ტენდენცია, მაინც შესაძლებელია მსგავსება საერთო მოდერნისტულ მსოფლმხედველობასა თუ სულისკვეთებაზე, რომელმაც მოიცვა ეს ეპოქა.

პირველი ლიტერატურული მიმდინარეობა, რომელშიაც გამოიკვეთა მოდერნიზმის პრინციპები, არის სიმბოლიზმი. სიმბოლიზმმა დიდი ხნით განსაზღვრა მსოფლიო ლიტერატურის განვითარების მიმართულება და ყოველი ლიტერატურული სკოლა, რომელიც შემდგომ წარმოიშვა მოდერნიზმის ეპოქაში, თავის პოსტულატთა სათავეს სწორედ სიმბოლისტურ შემოქმედებაში პოულობდა. სწორედ ამიტომ, როცა ქართველი პოეტების წინაშე დადგა ქართული პოეზიის განახლების ამოცანა, თავიანთი მიზნები მათ სიმბოლიზმს დაუკავშირეს.

ეს მიმდინარეობა იმდენად მრავალმხრივი და მრავალპლანიანია, რომ თითქმის შეუძლებელია მისი ზუსტი განსაზღვრების ჩამოყალიბება. ტიციან ტაბიძე ქართველ სიმბოლისტთა საპროგრამო წერილში ("ცისფერი ყანწებით") იმოწმებდა ფრანგი ესსეისტის რემი დე გურმონის სიტყვებს, რომლის მიხედვითაც სიმბოლიზმი უკავშირდება შემოქმედების თავისუფლებას, ინდივიდუალიზმს ლიტერატურაში, დასწავლილი ფორმულების უარყოფას, სოციალური რიგის ფაქტორების უგულებელყოფას, მოვლენათა არსებითი ნიშნების გამოხატვის სურვილს. სიმბოლიზმის ერთი, ყველასათვის მისაღები დეფინიცია არ შემუშავებულა იმის გამოც, რომ ეს მიმდინარეობა თავიდანვე აცხადებს თავის პრინციპებად განუსაზღვრელობას, ირაციონალობას, არაცნობიერი და არასიტყვიერი (ავერბალური) არსის წვდომას. ყოველივე ეს, ბუნებრივია, ძნელად თუ გამოიხატება ზუსტი განსაზღვრების მეშვეობით.

იმ ავტორთა შორის, რომელთა შემოქმედებაშიაც გამოიკვეთა სიმბოლიზმის სახე უპირველესად ასახელებენ ფრანგ პოეტებს: შარლ ბოდლერს, პოლ ვერლენს, სტეფან მალარმეს, არტურ რემბოს. აქვე უნდა ითქვას, რომ თუ გვსურს, მეტ-ნაკლებად სრული წარმოდგენა ვიქონიოთ ამ მიმდინარეობაზე, უნდა გავცდეთ ლიტერატურის საზღვრებს და გავითვალისწინოთ ამ ეპოქის ფილოსოფიური ნაზრევი (ა. შოპენჰაუერის, ფრ. ნიცშეს, ე. ფონ ჰარტმანის შეხედულებები). "სიმბოლიზმი", როგორც ლიტერატურული ტერმინი, დაამკვიდრა ჟან მორეასმა "სიმბოლიზმის მანიფესტში" (1886 წ.). ამ დროისათვის სიმბოლიზმი უკვე გასცდა დიდ პოეტთა ინდივიდუალური შემოქმედების ფარგლებს (ბოდლერის "ბოროტების ყვავილები" – პოეტური კრებული, რომელმაც გარდატეხა მოახდინა ლიტერატურაში – გამოიცა ჯერ კიდევ 1857 წელს) და იქცა ევროპული ლიტერატურის საზოგადო მოვლენად. შეიქმნა შემოქმედებითი დაჯგუფებები, რომლებიც სიმბოლიზმის განვითარებასა და პოპულარიზაციას უწყობდნენ ხელს. ფრანგი პოეტები: ჟიულ ლაფორგი, ტრისტან კორბიერი, პოლ კლოდელი, ფრანსის ჟამი, ლოტრეამონი, რენე გილი, ბელგიელი ავტორები პოეტი ემილ ვერჰარნი და დრამატურგი მორის მეტერლინკი თავიანთ შემოქმედებაში ხორცს ასხამენ სიმბოლიზმის მსოფლმხედველობრივ და მხატვრულ პრინციპებს.

რუსულ ლიტერატურაში სიმბოლიზმის განვითარება დაკავშირებულია ისეთ მნიშვნელოვან მწერლებთან, როგორიცაა ვალერი ბრიუსოვი, ვიაჩესლავ ივანოვი, ალექსანდრ ბლოკი, ანდრეი ბელი, კონსტანტინ ბალმონტი, ფიოდორ სოლოგუბი და სხვ. უნდა აღინიშნოს, რომ სიმბოლიზმის რუსული მოდელი გამდიდრებულია რელიგიური აღორძინების იდეებით, ნეოქრისტიანული იდეალებით და სცდება ევროპულ ლიტერატურაში მისთვის მონახაზულ საზღვრებს.

ქართულ ლიტერატურაში სიმბოლიზმი უკავშირდება ერთის მხრივ გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებას, ხოლო მეორეს მხრივ- ლიტერატურული ორდენის "ცისფერი ყანწების" მოღვაწეობას. რასაკვირველია, გ. ტაბიძის პოეზია სიმბოლიზმის გენიალური ხორცშესხმაა, ცისფერყანწელთა წრეში არ ყოფილა ასეთი მასშტაბის პოეტი, მაგრამ ამ სიმბოლისტური გაერთიანების ფაქტობრივად პირველი ქართული ლიტერატურული სკოლის არსებობა უაღრესად მნიშვნელოვანია ჩვენი მწერლობისათვის. ცისფერყანწელები თავიანთი სკოლის შექმნას უკავშირებენ "ორ[illegible] რობაქიძის სახელთან [illegible] სიმბოლიზმის [illegible]იზმის სახარებას" (ტ. ტაბიძე). მის გარშემო შემოიკრიბნენ ცისფერყანწელები: პაოლო იაშვილი, ტიციან ტაბიძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი, კოლაუ ნადირაძე, რაჟდენ გვეტაძე, გიორგი ლეონიძე, ნიკოლო მიწიშვილი, სანდრო ცირეკიძე, შალვა აფხაიძე, შალვა კარმელი, გოგი საგანელი, სერგო კლდიაშვილი. "ცისფერი ყანწები", როგორც ლიტერატურული გაერთიანება, ოფიციალურად გაფორმდა 1916 წელს, ჟურნალ "ცისფერი ყანწების" გამოსვლით, თუმცა 1915 წლისათვის ჯგუფის ძირითადი ბირთვი უკვე შეკრული იყო. 1916–24 წლებში ამ სკოლის სახელით გამოდიოდა ჟურნალები "ცისფერი ყანწები", "შვილდოსანი", "მეოცნებე ნიამორები", გაზეთები "ბარიკადი", "ბახტრიონი", "რუბიკონი". ცისფერყანწელთა პოეტური კრებულები: ვ. გაფრინდაშვილის "დაისები", კ. ნადირაძის "ბალდახინი", რ. გვეტაძის "ვარდების მესია", შ. კარმელის "ბაბილონი" და "სემირამიდას ბაღი", გ. საგანელის "დრუმი", ს. ცირეკიძის პროზაული მინიატურების კრებული "მთვარეულები" უახლესი ქართული ლიტერატურის ფორმირებას უწყობს ხელს. ქართველ სიმბოლისტთა უაღრესად მაღალ ლიტერატურულ გემოვნებასა და ევროპულ კულტურაზე მიგვანიშნებს მათი ესსეისტური მემკვიდრეობა. ცისფერყანწელთა მხატვრული თარგმანები ძირითადად სიმბოლისტთა პოეზიას მოიცავს. მათი ჟურნალ-გაზეთების ფურცლებზე პოპულარიზაცია ეწეოდა ფრანგი თუ რუსი სიმბოლისტების შემოქმედებას. ქუთაისში, ს. ცირეკიძის გამომცემლობაში ("კირნხიბი") მალარმეს ლექსთა მიძღვნილი კრებულიც კი გამოიცა. ქართულ ენაზე ცისფერყანწელებს ჩვენს კულტურულ სივრცეში შემოჰქონდათ უცხოური პოეზიის შედევრები და, ამასთან ერთად, წარმოაჩენდნენ იმ ლიტერატურულ არეალს, რომელთან მიმართებაშიც უნდა აღქმულიყო მათი ორიგინალური შემოქმედება.

ცისფერყანწელთა ორდენის მოღვაწეობის ყველაზე აქტიური პერიოდი თანხვდება საქართველოს დამოუკიდებლობის წლებს. სოციალისტური იდეოლოგიისა და რეჟიმის დამკვიდრების შემდეგ "ცისფერ ყანწებს", ისევე როგორც მთელს ქართულ ლიტერატურას, აღარა ჰქონდა განვითარების თავისუფალი ასპარეზი. 1925 წელს ორდენის ყველაზე ორთოდოქსმა წევრმა, ვალერიან გაფრინდაშვილმა წამოაყენა "მიწასთან დაბრუნების" ლოზუნგი, რითაც, ფაქტობრივად, განაცხადა, რომ ქართველი პოეტები ნებით თუ უნებლიედ უარს ამბობდნენ თავიანთი შემოქმედების პრინციპებზე. 1932 წელს "ცისფერი ყანწები" ოფიციალურად გამოცხადდა დაშლილად. ქართულ სიმბოლისტთა პოეტური ნიჭი ახალი კუთხით გაბრწყინდა მათი შემოქმედების რეალისტურ პერიოდში, მაგრამ "ცისფერი ყანწები" მაინც რჩება არა მხოლოდ მათი შემოქმედების, არამედ მთელი უახლესი ქართული ლიტერატურის უმნიშვნელოვანეს ეტაპად.

ბელა წიფურია

ავთანდილ ნიკოლეიშვილი

ნიკო ლორთქიფანიძე

მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობის იმ სახელგანთქმულ ოსტატთა შორის, რომელთაც პირველხარისხოვანი როლი შეასრულეს ეროვნული ლიტერატურის თვისებრივი განახლების საქმეში, ნიკო ლორთქიფანიძეს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. ქრონოლოგიური თვალსაზრისით, იგი ერთ-ერთი პირველი ბელეტრისტი იყო, რომელმაც ამ საუკუნის დასაწყისის ქართულ მწერლობაში გზა გაუხსნა ევროპულ მოდერნიზმს და ახალი სასიცოცხლო იმპულსებით გამდიდრა ეროვნული სულიერი კულტურა.

სულ მალე ამ პროცესმა კიდევ უფრო ფართო მასშტაბები მოიცვა. ქართული ლიტერატურის „ევროპული რადიუსით" გაზრდის საქმეში აქტიურად ჩაერთვნენ 900-იანი და ათიანი წლების ჩვენი მწერლობის ისეთი გამორჩეული წარმომადგენლები, როგორებიც არიან გალაკტიონ ტაბიძე, გრიგოლ რობაქიძე, ტიციან ტაბიძე, გიორგი ლეონიძე, კონსტანტინე გამსახურდია, პაოლო იაშვილი, ალექსანდრე აბაშელი, ვალერიან გაფრინდაშვილი და სხვები.

თავისი მოთხრობებითა და ნოველებით ნიკო ლორთქიფანიძე ეროვნულ ლიტერატურაში საფუძველს უყრიდა თვისებრივად ახალ ტენდენციებს და თანმიმდევრულად ამკვიდრებდა ნაზრევის მხატვრული გამოხატვის სრულიად ორიგინალურ ფორმებს. მიუხედავად იმისა, რომ ამ სიახლეთა მასაზრდოებელი წყარო, ხშირ შემთხვევაში, ევროპული მოდერნიზმიდან იღებდა სათავეს, მწერალი ასევე სასიცოცხლო ფესვებით იყო დაკავშირებული მშობლიურ ლიტერატურულ ტრადიციებთანაც. სწორედ ამისი შედეგია ის გარემოება, რომ თავისი შემოქმედებითი მოღვაწეობის არც ერთ ეტაპზე ნ. ლორთქიფანიძე მოწყვეტილი არ ყოფილა ეროვნულ ნიადაგს. თავისი ნაწარმოებების პრობლემატიკითაც და ფრიად ორიგინალური მხატვრულ-გამომსახველობითი პრინციპებითაც იგი ყოველთვის იყო ქართული წიაღიდან აღმოცენებული შემოქმედი.

ნ. ლორთქიფანიძის ლიტერატურული მემკვიდრეობის მნიშვნელობა ჩვენი მწერლობის ისტორიაში, რაც დრო გადის, უფრო და უფრო იზრდება. ეს გარემოება განპირობებულია, ერთის მხრივ, მწერლის გამორჩეული როლით მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის ქართული ბელეტრისტიკის მოდერნისტული განახლების საქმეში, მეორეს მხრივ კი იმ პრობლემათა ლიტერატურული გამოხატვის ოსტატობითა და აზრობრივი სიღრმით, დღესაც რომ გვაღელვებენ თავიანთი ეროვნული, ფილოსოფიური და ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობით.

„თავსაფრიანი დედაკაცის" ტრაგედია

ნიკო ლორთქიფანიძის შემოქმედებაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს "თავსაფრიან დედაკაცს" (1925 წ.), რომელშიც მკაფიოდ და დამახასიათებლად ვლინდება მწერლის ლიტერატურული თავისთავადობის განმსაზღვრელი ნიშან-თვისებები.

სტილური ლაკონიურობითა და ლაპიდარობით „თავსაფრიანი დედაკაცი" ერთ-ერთი მკაფიოდ გამორჩეული ნაწარმოებია ქართულ პროზაში. მოთხრობის სიუჟეტი იმდენად შეკუმშულია, რომ ხშირად მთელი ეპიზოდებიც კი მხოლოდ ორიოდე სიტყვითაა გადმოცემული. მაგრამ თხრობის ამგვარი ფრაგმენტულობა და სიტყვიერი მომჭირნეობა სქემატიზმის საფრთხეს არ ქმნის და ხელს არ უშლის მწერალს მოვლენა, ხასიათი მასშტაბურად და ყოვლისმომცველად დაგვანახოს.

ამ თვალსაზრისით ნ. ლორთქიფანიძეს ქართულ პროზაში უშუალო წინამორბედი არა ჰყავს. იგი მკვეთრად გამორჩეული ხელწერის შემოქმედია, რომელმაც სრულიად ახლებური ფორმით გამოხატა ადამიანის შინაგანი მისწრაფებანი.

მწერლის დაუსრულებელ, სიტყვიერ სიუხვეს მოკლებულ წინადადებებში მძაფრი ადამიანური ვნებებით აღსავსე პიროვნების სული იძერწება. მათი კითხვისას კაცს ისეთი განცდა ეუფლება, თითქოს შიშველი ფეხებით დგახარ გავარვარებულ ნაღვერდლებზე.

„თავსაფრიანი დედაკაცისთვის" წამძღვარებულ ეპიგრაფში ავტორმა საგანგებოდ გააფრთხილა მკითხველი იმის შესახებ, რომ მისი მოთხრობის მთავარი პერსონაჟი ე.წ. „დიდ პიროვნებათა" რიგს არ მიეკუთვნება. პირიქით, იგი შემთხვევით შეხვედრილი ქალია, „შავით ჩაცმული" და მუდამ გარჯაში გართული, მოფუსფუსე და მუხლჩაუხრელი, სხვათაგან გამოურჩეველი ადამიანი. მაგრამ ნ. ლორთქიფანიძის ამ მოთხრობის უმთავრესი ღირსება ის არის, რომ

კრიტიკოს ნოდარ გრიგალაშვილის ნარკვევის "გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედება" ბოლო ნაწილს განვაგრძობთ უახლოეს ნომრებში.

ავტორმა სწორედ ამ რიგითსა და შემთხვევით პიროვნებაში გამოავლინა ადამიანის სულიერი სიდიადე.

ყოველგვარი მიკიბ-მოკიბვის გარეშე, საოცარი დრამატიზმითა და ეროვნული ეთნოგრაფიული კოლორიტის წინა პლანზე წამოწევით, იწყება ამბის თხრობა. თავსაფრიანი დედაკაცის თავგადასავალში განზოგადებული ფორმით ირეკლება ბედი ქართველი ქალისა. ერთი შეხედვით, უჩვეულო და განსაკუთრებული ამ მოთხრობაში არაფერია და არც თავსაფრიანი დედაკაცი გამოირჩევა სხვათაგან თავისი შრომისმოყვარეობით, ოჯახზე მზრუნველობითა და ქმარ-შვილისადმი სიყვარულით.

ამ გამორჩეულობასა და მონუმენტურ სიდიადეს, რომელიც ზნეობრივი გმირობის ტოლფასია, შედარებით გვიან, მოთხრობის ბოლოს, იძენს ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟი.

„გაძვრა-გამოძვრა მაჭანკალი.

ნამალევად შორიდან დაანახვა ქალი; მოაწყო „ქალის ნახვა" და მიაცქმინა შარმა.

და მერმე?

მერმე ძმადეებმა სამჯერ შეუცვალეს ბეჭედი. თავს დაახურეს ოქროს კავებიანი გვირგვინი.

გავარდა დამბაჩა და მაჭახელა.

აჭიჭყინდა ზურნა".

ასე გაიხსენა ერთი რიგითი ქართული ოჯახის საძირკველი. მწერალი თითქოს ნატურალისტური სიზუსტით აღწერს ტრადიციული ქორწინების ტიპიურ სურათს. ამ ლაკონიური მონათხრობით ჩვენს თვალწინ გადაიშლება საუკუნეებით დამკვიდრებული საქორწინო რიტუალის მთელი პროცედურა: „მეფე-დედოფლის სუფრაზე ცხვირის წინ ულაგებდნენ „თავზეგადასავლებს", პატარა სარკეს, მოოქრულ საათს, ძეწკვს, თითბრის ტაშტს, დანა-ჩანგალს, ვერცხლის მანეთიანებს და ათ შაურიანებს.

–ქორწილიც.

და განვლო მოწყვეტილი სოფლის მწერალი ხისწორით ადგენდა ხიას.."

გარდა იმისა, რომ ამ მონათხრობს ეთნოგრაფიული ხიბლი შემოაქვს ნაწარმოებში, იგი, არაპირდაპირი გზით, იმასაც ნათლად გვაცნობს, როგორია ის ადამიანური გარემო, რომელშიც საფუძველი უნდა ჩაეყაროს და გამოიკვეთოს თავსაფრიანი დედაკაცის ხასიათის სიმტკიცე და ზნეობრივი სიდიადე.

ასე გვიხატავს მწერალი საუკუნეებით განმტკიცებულ ხორს ჩვენი ცხოვრებისას, ასე იქმნება პირველი მკვეთრი სახასიათო შტრიხები ამ ავლა-დიდების შემქმნელი ადამიანების ყოფისა.

თავსაფრიანი დედაკაცის დაოჯახების ეს საზეიმო რიტუალი არაფრით გამოირჩევა სხვათა ხვედრისაგან. ყველაფერი ჩვეულებრივად დაიწყო, ბედნიერებაზე ფიქრითა და ოცნებით. ამ იდეალური ბედნიერებისაგან გამოფხიზლება და ყოველდღიური ცხოვრებისეული ჭირ-ვარამის მორევში ჩაძირვა მერე მოხდება, ჯერ კი, მანამდე ტრადიციულად, ამ ბედნიერების გამომხატველი თეატრალური სცენები უნდა გათამაშდეს.

ბაზუსით გამხიარულებულმა მექორწილეებმა აზარტულად უნდა იცეკვონ და იმღერონ, საქორწილო დანაკლდავ ადგილზე უნდა აბრაგუნონ ძროხა და ხარი, ჩოხიანთა ურმებმა გადაიტანონ საშხოვრო ბარგი და საფუძველი განუმტკიცონ კიდევ ერთ რიგით ქართულ ოჯახს.

დამთავრდა საზეიმო რიტუალი და დაიწყო ყოველდღიური ცხოვრება. ერთმანეთს გადაებნენ გარჯითა და ოფლით სავსე დღეები. მუხლჩაუხრელმა შრომამ ნაყოფი გამოიღო, ხვავითა და ბარაქით აივსო ოჯახი, მაგრამ კეთილად დაწყებული საქმე სულ მალე უკუღმა დატრიალდა: "ულმერთოლოდლი" ქმარი ლოგინად ჩავარდა, არ გაჭრა არ ლოცვამ და არც წამალმა, ავადმყოფ მეუღლეს ვერ უშველა გულით და მოწამეთის ფეხშიშველა მოვლითაც და აი:

„ამაგამწყდარი ქალები.

ზარი.

ფლავი.

"განუსვენე უფალო, სული მონისა შენისა".

სენმა და სიკვდილმა გაანიავა ოჯახი".

ასე მთავრდება თავსაფრიანი დედაკაცის ცხოვრების დრამა. აქამდე მის ყოფაში არაფერი არ მომხდარა ისეთი, რომელიც მას სხვათაგან გამორჩეულ

აბიტურიენტის ფურცელი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ძლიერი ნების ადამიანად წარმოაჩენდა. მისი სულის შინაგანი სიდიადე ჯერ-ჯერობით დაფარულია და მიუწვდომელი მკითხველისთვის. ამის გამოსავლენად წამებისა და ცხოვრებისეული ტრაგიზმის იმ გზის გავლა იყო აუცილებელი, რომელიც ქმრის სიკვდილის შემდეგ იცხოვრა თავსაფრიანმა დედაკაცმა.

მოთხრობის ყოველი დეტალი, ყოველი წინადადება ღრმად გააზრებულ მიზანსწრაფვას ემსახურება. როცა, მაგალითად, მწერალი აღწერს თავსაფრიანი დედაკაცის გარეგნულ პორტრეტს, აქ იმავდროულად, ხაზი ესმება ქალის შინაგანი ბუნების განმსაზღვრელ მრავალ არსებით ნიშან-თვისებასაც.

ასე რომ, თავსაფრიანი დედაკაცის გარეგნული იერსახის შესაქმნელად მოხაზული შტრიხები, უპირველეს ყოვლისა, მისი პიროვნული ინდივიდუალობის, მისი ხასიათის გამოვლენის ფორმას წარმოადგენენ. აი, როგორაა, მაგალითად, გამოხატული გარდაცვლილი ქმრისადმი ქვრივის ერთგულება. ერთი შეხედვით, ისეთი უმნიშვნელო დეტალის მეშვეობით, როგორიც საცვლის ფერია: "ქართველი ქვრივი დედაკაცი თავსაფრიდან წუღებამდის... წინადაც კი შავი... თუ გამოჩნდა მეტისმეტად ლილიან წყალში გავლებული საცვალი..."

იმ მძიმე ცხოვრებისეულმა პირობებმა, რომელშიც მეუღლის დაკარგვის შემდეგ აღმოჩნდა ქალი, გამოჰკვეთა და გამოასხივდღევა მისი შინაგანი ბუნება. თავსაფრიანი დედაკაცის ხასიათის ამ ევოლუციას, წუთისოფლის სიმუხთლესთან და მზაკვრობასთან მის შეუდრეკელ ჭიდილს, საოცარი ძალით გვამცნობს ნ. ლორთქიფანიძე:

– იმატა ობლების მტერმა, იკლო მოყვარემ და იგი დადის პოლიციაში,
სასამართლოში,
მეზობლებთან,
თავმდაბალი,
სახიერით,
მუდარით,
ისე რომ ვერ აჩერებს კედელი,
მარკა,
სიშორე –
გადაივლის, იშოვის, გადაიგლის, გასცურავს, მიიღებს
თავისას კი მიაღწევს:
ბავშვებს სამართალს მოუნახავს,
დახმარებას გამოითხოვს,
მაგრამ ოჯახს არ უმტყუნებს,
კერიას არ გააცივებს".

თავსაფრიანი დედაკაცის ცხოვრების მთავარ მიზნად ქმრის სიკვდილის შემდეგ შვილების ბედზე ზრუნვა იქცა. მეუღლის დასაფლავებასთან ერთად მან თითქოს სამუდამოდ დაასამარა საკუთარი სიხარული და ბედნიერება ერთადერთი მიზანსწრაფვა, რაც მის სიცოცხლეს აზრს სძენს, შვილების მომავალზე ფიქრია. თავსაფრიანმა დედაკაცმა წარმატებით მოიხადა ეს საამქვეყნო ვალიც ოჯახის სიყვარულით გასაღმერთებულმა დედამ მუხლჩაუხრელად წია წუთისოფლის უმძიმესი ჭაპანი და ოფლისა და ცრემლში გამოჭედა შვილების სამომავლო ბედნიერება.

უკვე წელში მოხრილმა და სიბერით დაჩაჩანაკებულმა ქალმა – თითქოს ყველა ამქვეყნიური მოვალეობა შეურცხვენლად შეასრულა. მაგრამ არც ამჯერად მიეცა თავისთვის განცხრომისა და ნაამაგარის მოსკის უფლება. ყავარჯნებსდაყრდნობილი დედა შეძლებისდაგვარად კვლავ საქმიანობდა, შვილებისა და შვილიშვილების გახარებას ცდილობდა.

მაგრამ წუთისოფელმა ახალი რისხვა დაატეხა თავს თავსაფრიან დედაკაცს, რისხვა უმადურობისა და ამაგის დაუფასებლობისა. ცხოვრების გზაზე წელგამართულად ფეხშედგმული შვილებისთვის დედა უკვე ფუნქციადაკარგული ადამიანია, ზედმეტი ბარგია, უვარგისი ნივთია.

რა დამცირება და შეურაცხყოფა არ გადაიტანა მან ცხოვრებასთან ჭიდილში, რა ქარიშხალმა არ გადაიარა მის თავზე, ყველაფერს გაუძლო, მაგრამ ეს დამცირება ვეღარ აიტანა მისმა ამაყმა სულმა.

ყველაფერი კი თითქოს სრულიად შემთხვევით მოხდა: ბებიამ შვილიშვილს წინდები მოუქსოვა, არ მოეწონა და გადაწყვიტა, მეორე ბავშვისთვის ეჩუქებინა, მას კი ახლის მოქსოვას დაპირდა. გაკვირვებულმა ბავშვმა ტირილი მორთო. ამ ამბით გაბრაზებულმა დედამ თავსაფრიან დედაკაცს ისეთი სიტყვები აკადრა, რითაც ოჯახზე ზრუნვითა და განუზომელი ტანჯვა-წამებით ღვაწლგაწყვეტილ მოხუცს მთელი ამაგი წყალში ჩაუყარა, თავმოყვარეობა შეულახა და მანამდე განუცდელი ტკივილი მიაყენა.

„რა, დედა, შეგჭამა განა ერთი წინდა?! გინდა მეორე მთელი მოიმადლიერო?! ნუთუ ამის სადილად პატ[illegible]-მა თავზარი დასცეს წუთისოფელთან ჭიდილში დაუძლურებულ დედას, რომლის დაძაბუნებულ გულში ერთბაშად იფეთქა უმადურობის წიაღიდან ამოზრდილმა ტკივილმაც და პიროვნული სიამაყის ღირსების გრძნობამაც.

ყოველგვარი ზედმეტსიტყვაობის გარეშე გამოხატავს მწერალი თავსაფრიანი დედაკაცის სულის მოძრაობას მისი ცხოვრების ამ ყველაზე მწვავე და რთულ სიტუაციაში: „წინდები ხელთ გავარდა. სიტყვა არ ამოუღია. შეისწორა თავსაფარი..."

ესაა სულ. მაგრამ ამ მოკლე და უზუსტესი მინიშნებით სიღრმისეულად ვლინდება დედის გულში დატრიალებული ტრაგედია. თავსაფრიანი დედაკაცის მკაცრი გონება უშეცდომო შეფასებას აძლევს ვითარებას. დაუნდობელია და ულმობელი მრავალტანჯული დედის მიერ საკუთარი თავისთვის გამოტანილი განაჩენი:

„აღარავისთვის ვარ საჭირო, სრულიად არავისთვის ვარ სრულიად ზედმეტი... დიდი ხანია ჩემ კაცთან უნდა წავსულიყავი..."

და გაიხადა, მოიხსნა, მოაგროვა, ერთად ზანდუკში ჩაალაგა ყოველივე ხელსაცვლები, ფასიანი, გამოსადეგი და კონკებში გახვეული, თითქმის საცვლების ამარა ჩუმათ გამოვიდა ნაჭორსახურავ ქოხიდან".

ასეთია შვილებზე თავდადებული ზრუნვის სანაცვლოდ მიღებული ჯილდო, ჯილდო უმადურობისა. მაგრამ თავსაფრიანი დედაკაცის სულის სიდიადეს მხოლოდ აქამდე გავლილი გზის სიწმინდე როდი განსაზღვრავს.

სწორედ ამ მომენტში დედის სულში მისი ხასიათის განმსაზღვრელი ერთი უაღრესად მნიშვნელოვანი ახალი თვისებაც ჩნდება– ცოდვათა მიმტევებლობა.

დაუმსახურებელი ტკივილით უზომოდ შეურაცხყოფილ დედას თითქოს წართმეული აქვს შურისძიების უფლება ერთადერთი ადამიანის წინაშეც იგი, სანამდე პირში სული უდგას, თავს ვალდებულად თვლის, ნაადრევად დაღუპული მეუღლეა. შინიდან საბოლოოდ წამოსულმა ქალმა „თითქოს შემთხვევით ჩაუარა ქმრის საფლავს, დიდხანს არ შეჩერებულა, ერთი კი მოუჯდა, ხელი გადაუსვა ბალახში მიმალულ ქვას და მკაცრათ უთხრა:

– „აი, მოვალ, მოვალ... მოვალ, ჩემო ფილიპ".

დაუკვირდეთ, რა ზუსტი და საოცარი გონებამახვილობით მიგნებული სიტყვითაა გახსნილი თავსაფრიანი დედაკაცის ხასიათი: "მკაცრათ უთხრა..." სხვაგვარად მას არ შეუძლია თქვას და მოიქცეს ეს არაა შურისმაძიებელი ადამიანის სიმკაცრე ცხოვრებამ გადააჩვია თავსაფრიანი დედაკაცი სინაზესა და სისათუთეს. ამიტომაც იქცევა ეს სიმკაცრე და შეუვალობა მისი ბუნების, მისი ხასიათის, გამომჟღავნების ყველაზე ბუნებრივ ფორმად.

მაგრამ, როგორც ითქვა, თავსაფრიანი დედაკაცი შურისმაძიებელი პიროვნება როდია. მისი ადამიანური ბუნება უფრო შემნდობია და მპატიებელი. შინიდან გადახვეწილი დედა მაინც შვილების თავმოყვარეობაზე ფიქრობდა, მათ საზოგადოებრივ ღირსებასა და სახელს უფრთხილდებოდა. ამან უკარნახა მას, საკუთარი შეურაცხყოფისა და უმადურობის მტანჯველი ზღურბლისთვის ერთხელ კიდევ გადაებიჯებინა და თვითგვემის გზით გაეთავისუფლებინა შვილები იმ მოვალეობისაგან, რასაც მათ უკვე თითქოსდა ფუნქციადაკარგული და დავრდომილი დედის მოვლა აკისრებდათ.

„დედას გულმა უგრძნო: "შვილები დამეჩაგრება, სახელი გაუტყდებათ" და ჩამოთხოვილი ფულით დაზღვეული, მისი ნაკარნახევი, სხვისი დაწერილი, ბარათი გაგზავნა:

„საყვარელო შვილებო, ნუ მიწყენთ, სალოცავათ წავედი... ნუ მეძებთ... შვილიშვილები დამიკოცნეთ, ჩემზე ნუ სწუხართ, მშვიდობით სამუდამოთ".

ეს იყო თავსაფრიანი დედაკაცის ერთი იშვიათი სიკეთეთაგანი, – გულისტკივილით შენიშნავს მწერალი. ასე ქმნის დედა შვილების გამამართლებელ "დოკუმენტს", რითაც ერთხელ კიდევ სამაგალითო გაკვეთილად წარმოჩნდება მისი სულგრძელობა და მიმტევებლური ადამიანური ზნეკეთილობა.

"დიდებული ადამიანები უძეგლოდ იკარგებიანო", – სვამს ბოლო წერტილს ნ. ლორთქიფანიძე და ამ ნოველით თავად უდგამს სამარადისო ძეგლს თავსაფრიანი დედაკაცის თალხით მოსილ აჩრდილს.

ვინ მოთვლის, რამდენი ასეთი ადამიანი გამქრალა ამქვეყნიდან უკვალოდ და უძეგლოდ. სწორედ მათი უკვდავი სული სძენს ნ. ლორთქიფანიძის მოთხრობას სასიცოცხლო ძალასა და ენერგიას.

(გაგრძელება შემდეგ ნომერში)

რა ენა წაზდეს

თავისი და მისი

ხშირად ერთმანეთში ურევენ კუთვნილებით ნაცვალსახელებს "თავისი" და "მისი" (მაგალითად, ყველასათვის ნაცნობი გამოთქმა "ყველამ თავისი საქმე აკეთოს" იცვლება არასწორი ფორმით "ყველამ მისი საქმე აკეთოს"), რომლის სწორად ხმარებასაც მე-5, მე-6 კლასების ქართული ენის სახელმძღვანელოები გვასწავლის. ეს ნაცვალსახელები სინონიმები არ არის, ამდენად, ერთიმეორის ნაცვლად მათი ხმარება დაუშვებელია. "თავისი" და "მისი" კუთვნილებითი ნაცვალსახელებია. წინადადებაში ორივე განსაზღვრებად გამოიყენება, ორივე მესამე პირის კუთვნილებას გამოხატავს, მაგრამ სხვადასხვაგვარად. მათი გამოყენების შესახებ არაერთგზის თქმულა. პროფ. გ. შალამბერიძე წერს: "თუ საგანი (დამატება), რომლის შესახებაც რამეს ვამბობთ, ქვემდებარეს ეკუთვნის, განსაზღვრებად უნდა ვიხმაროთ ნაცვალსახელი "თავისი": "ივანე კარგად უძღვება თავის საქმეს" (და არა: "ივანე კარგად უძღვება მის საქმეს", თუმცა თავის ადგილას შეიძლება ეს წინადადებაც სწორი იყოს, თუ გვინდა, მაგალითად, ვთქვათ, რომ ივანე კარგად უძღვება არა თავის,არამედ სხვის, დავუშვათ, პავლეს საქმეს).

თუ საგანი, რომლის შესახებაც ლაპარაკია წინადადებაში, ქვემდებარეს არ ეკუთვნის, მაშინ განსაზღვრებად უნდა ვიხმაროთ ნაცვალსახელი „მისი".

ნათელია, რომ თუ საგანი მოქმედ პირს ეკუთვნის "თავისი" ითქმის, თუ სხვას – "მისი". მაგ., კახამ თავისი წიგნი მათხოვა: წიგნი კახას ეკუთვნის. კახამ მისი წიგნი მათხოვა: წიგნი სხვისია და არა კახასი.

თავისი და სხვისი რომ უნდა გავარჩიოთ, ეს არ უნდა დაგვავიწყდეს!

მანანა ჩაჩანიძე,
თსუ V კურსის სტუდენტი

აბსოლუტური, აბსოლუტურად

აბსოლუტური წიგნის მეშვეობით შემოსული ინტერნაციონალური სიტყვაა. განიმარტება, როგორც არაშეფარდებითი, თავისთავადი, სრული. გავრცელებული შესიტყვებებია: აბსოლუტური ჭეშმარიტება, აბსოლუტური მონარქია, აბსოლუტური უმრავლესობა, აბსოლუტური სმენა... ამ ზედსართავი სახელისაგან არის ნაწარმოები ზმნისართი აბსოლუტურად, რომელსაც თავდაპირველად გამოყენების საკმაოდ შემოსაზღვრული სფერო ჰქონდა. დღეს კი იგი ფართოდაა გავრცელებული როგორც სალიტერატურო, ისე სასაუბრო ენაში და თითქმის განდევნა ხმარებიდან სინონიმური მნიშვნელობის ქართული ზმნისართები– მთლიანად, სავსებით, სრულიად, აბსოლუტურად ჩაენაცვლება მათ ნებისმიერ კონტექსტში და ქმნის დამახინჯებულ შესიტყვებებს: აბსოლუტურად სერიოზულად (უნდა იყოს: სავსებით სერიოზულად; აბსოლუტურად ღირსია– უნდა იყოს: სავსებით ღირსია; აბსოლუტურად არ ამართლებს– უნდა იყოს: სრულიად(აც) არ ამართლებს.

კორექტული, კორექტურული

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში ის პარონიმული ზედსართავები სრულიად განსხვავებულ კონტექსტებში გამოიყენება. კორექტული შეიძლება იყოს ქცევა, მოქმედება, საუბარი, დამოკიდებულება ადამიანთა შორის... გამონათქვამში– კორექტული კაცი, იგულისხმება დახვეწილი, თავაზიანი, ქცევის ნორმების ზედმიწევნით დამცველი პიროვნება. კორექტურული კი შეიძლება იყოს მხოლოდ შეცდომა, მანქანაზე გადაბეჭდილ ან სტამბურად აწყობილ ტექსტში შემჩნეული.

ამ ორი, განსხვავებული სემანტიკის მქონე ზედსართავის ერთმანეთში აღრევა ენობრივი შეცდომაა. მაგ. კორექტურული ქცევა – უნდა იყოს: კორექტული ქცევა; კორექტურული მოქმედება– უნდა იყოს: კორექტული მოქმედება.

ცაცია

ცაციას უწოდებენ ადამიანს, რომელიც მარჯვენა ხელის ნაცვლად მარცხენას უფრო კარგად, მარჯვედ ხმარობს, მაგრამ სიტყვა ცაცია ზოგჯერ უმართებულოდ გაიგივებულია მსაზღვრელ სიტყვასთან – მარცხენა. ამის შედეგად გაჩნდა სათანადო უმართებულო შესიტყვება ცაცია ხელი – მარცხენა ხელის აღსანიშნავად.

ამ სიტყვის გამოყენებასთან დაკავშირებით შეინიშნება სხვაგვარი დარღვევაც. სახელდობრ: ცაცია ზოგჯერ ესმით, როგორც მარცხენა ხელი. ამგვარი გადააზრება გამოწვეულ უნდა იყოს სიტყვა მარჯვენას ანალოგიით, როცა მარჯვენა ნიშნავს მარჯვენა ხელს. მაგ. "ჩაფიქრებული იდგა, სად ცაციას [უნდა იყოს: მარცხენა ხელს] მალ–მალე ისვამდა ხუჭუჭა თმაზე" ("დროშა").

საფუძვლის დაუდება

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში ხშირად იხმარება თითქმის იდენტური მნიშვნელობის მქონე ფიგურალური გამოთქმები სათავეს დაუდებს და საფუძველს ჩაუყრის. მათი მნიშვნელობაა: რასმე ახალს დაიწყებს, დააარსებს, დააფუძნებს, შექმნის.

ამ სინონიმური გამოთქმების შერწყმა-შეჯვარების გზით მიღებულია ქართულისთვის არაბუნებრივი შესიტყვება საფუძველი დაუდო. მაგ. საფუძველი დაუდო წამოწყებას– უმჯობესია: საფუძველი ჩაუყარა.

„ქართული სიტყვის კულტურის საკითხების" **VII** ტომის მიხედვით.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ისტორია ენისა

„სიღარიბე შესწამეს"

სამეცნიერო ტერმინოლოგია და ქართული ენის უფლებების აღდგენისათვის ბრძოლა XIX საუკუნის მეორე ნახევარში

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ტერმინოლოგიურ მუშაობაზე უარყოფითი გავლენა იქონია ცარიზმის გამარუსებელმა პოლიტიკამ, რაც შეუნიშნავი არ დარჩენია ქართულ პრესას. მაგალითისათვის მოვიტანთ ნაწყვეტს "კვალის" ერთ-ერთი პუბლიკაციიდან: "... მეცხრამეტე საუკუნის სამოც წლებამდე ჩვენს ენას ხელი ეხუთებოდა... სამოც წლებში კი ჩვენი ენაც სხვა ენათა ტოლში მოჰყვა... გათანასწორდა მხოლოდ de jure (კანონით) და საქმით კი ბევრად წინ არ წაუწევია... აკი ამიტომაც ჩამოუქვეითდით და დავძაბუნდით! ამიტომაც არის, რომ ჩვენ სამეცნიერო ასპარეზზედ არაფრის გაკეთება შეგვიძლია, ამიტომაც არის, რომ სამეცნიერო ტერმინოლოგია არა გვაქვს შემუშავებული და გამოკვეთილი".

ქართული ენა ხელაღებით იდევნებოდა სხვადასხვა საზოგადოებრივ დაწესებულებებში; კიდევ უფრო არასახარბიელო მდგომარეობა იყო სკოლებში, სადაც საფუძველი უნდა ჩაყროდა ქართული სამეცნიერო ენის. კავკასიის სასწავლო ოლქის 1871 წლის დეკემბრის თათბირის დადგენილებით, ქართული და სხვა ადგილობრივი ენები არასავალდებულო საგნებად გამოაცხადეს, რითაც, ფაქტობრივად, ნიადაგი მოამზადეს სასწავლებლებიდან ქართული ენის სრული განდევნისა და სწავლების რუსულ ენაზე შემოღებისათვის. ამის მაგალითია 1880 წლის აგვისტო-სექტემბერში ქუთაისის გუბერნიის სახალხო მასწავლებელთა ყრილობაზე სიტყვით გამოსული გორის საოსტატო სემინარიის დირექტორის- სემიონოვის მტკიცება, რომ ქართულ ენაზე არ არის არც გეოგრაფიის, არც გეომეტრიის, არც არითმეტიკის, არც ისტორიის, არც ფიზიკისა და სხვა საგნების წიგნები და ტერმინები, რის გამოც მათი ქართულ ენაზე სწავლება შეუძლებელია ("დროება" 1880, №208).

სემიონოვის ამ განცხადებამ ქართული საზოგადოების სამართლიანი აღშფოთება გამოიწვია. აღნიშნულ ყრილობაზევე სემიონოვის წინააღმდეგ გამოვიდნენ მ. ღამბაშიძე, კ. ლორთქიფანიძე, ბ. ფხაკაძე. "დროების" 1880 წლის №209-ში დაიბეჭდა ს.მ-ს წერილი "ბ. სემიონოვის პედაგოგიური აზრები", ხოლო №212-ში- რაფიელ ერისთავის წერილი "რაოდენათ მართალია, რომ ქართულს ენას სიღარიბე შესწამეს?". წერილის ავტორი იხსენებდა XII საუკუნის საქართველოს მაღალგანვითარებულ მეცნიერებასა და კულტურას, ასევე- აღორძინების პერიოდის სხვა მიღწევებს: ფიზიკისა და "სამეხედველო" (ასტრონომიული) გეოგრაფიის, არითმეტიკისა და გეომეტრიის, ქიმიის, სამედიცინო, სამხედრო და მეცნიერების სხვადასხვა დარგების მდიდარი ტერმინოლოგიური მასალის განხილვის საფუძველზე იგი ასკვნიდა, რომ ქართულ ენას საკმაოდ მყარი საფუძველი ჰქონდა მეცნიერული ლიტერატურის შემუშავებისათვის და "სასესხებლად არ გაჭირდება" ბევრი ტერმინი, რომელიც თუნდაც რუსულში მხოლოდ ლათინური ან სხვა ენიდან ნასესხობის სახით არსებობდა.

მოგვიანებით ილია ჭავჭავაძე წერდა: "მე ვლაპარაკობ იმ უსაფუძვლოდ და ტყუილ-უბრალოდ გავრცელებულს ხმაზე, ვითომც არც ქართულ ენაზე სწავლება შეიძლება რისამე, არც წიგნებია ამისათვის და არც არის რამე დიოდეს შესასწავლად, ავარჯიშებდეს კაცის გონებას..."

არა მხოლოდ სასწავლო სისტემაში იყო ქართული ენის სიღარიბის დამტკიცების მცდელობა; გაზეთ "ივერიის" 1902 წლის №115-ის მოწინავე წერილის თანახმად- ერთმა ექიმმა, "ტომით სომეხმა", ტფილისის სამკურნალო საზოგადოების კრებაზე საჯაროდ განაცხადა, რომ სამკურნალო ცნობათა ხალხში გავრცელება ქართული ენის საშუალებით შეუძლებელი იყო, რადგანაც ქართულ ენას არა ჰქონდა "ჯერ-ჯერობით" შემუშავებული ამ საგნისათვის სამეცნიერო ტერმინოლოგია, რომ ქართული ენა ღარიბი იყო ამა თუ იმ სამკურნალო ცნების გამოსახატავად. ასევე ქუთაისის სათავადაზნაურო სააგლომამულო ბანკის რწმუნებულთა მორიგი კრების მსჯელობისას ს. ხუნდაძის მიერ დასმულ კითხვაზე, თუ რატომ არ უგზავნიან წლიურ ანგარიშში რუსულ ტექსტთან ერთად ქართულს, ბანკის გამგეობას მიზეზად ქართულ ენაზე საჭირო ტერმინების არქონა დაუსახელებია; ამასთან დაკავშირებით, გაზეთი "ივერია" წერდა: "ვისაც ქართული ენის წარსული და აწმყო ცოტათი მაინც გათვალისწინებული აქვს, იგი ქართულ ენას თავის დღეში არ წამოაყენებს ზურგზე ასეთ გალატაკებას. საქართველო მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისამდე დამოუკიდებელი სახელმწიფო იყო და, ასე, რა საფიქრებელია, ამ სახელმწიფოს ცხოვრება ისე უწესოდ ყოფილიყოს წრე-შემოფარგლული, რომ უბრალო საფინანსო ცნებებიც არ ჰქონდეს. ფილოსოფიური ტრაქტატები და თხზულებები იწერებოდა ქართულს ენაზედ და ასე როგორ დაეცა ქართული ენა, რომ უბრალო ბანკის ანგარიშიც კი ამ ენაზე არ დაიწეროს!"

მოწინავე საზოგადოებას ღრმად სწამდა, რომ "ყოველს სწავლასა და ცოდნას საძირკვლად საკუთარის მწერლობისა და ვითარების ცოდნა უნდა დასდებოდა". უცხო ენაზე შეძენილი ცოდნა ისეთი მტკიცე და საფუძვლიანი არ იქნებოდა, როგორც დედაენაზე. ამიტომ ქართული ენის უფლებების აღდგენისათვის ბრძოლაში გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენდა ეროვნული მეცნიერებისა და ლიტერატურის შემუშავება, საუკეთესო ტერმინოლოგიური ტრადიციების განახლება. ამ მხრივ, მართლაც, არასახარბიელო ვითარება იყო; 1886 წლის გაზეთი "ივერია" წერდა: "სამეცნიერო ლიტერატურა ქართულს ენაზედ ძალიან ნაკლებად არის, მეცნიერების პაწაწა, [illegible] ძლივ-ძლივ ნახავს იკითხავს. ეს გარემოება მით უფრო სამწუხაროა, რომ მეცნიერება ერთადერთი საშუალებაა, რომელსაც შეუძლიან ჩვენი ცხოვრების განკურნება და [illegible] წინმსვლელობის გზის ჩვენება და ჩვენი კეთილდღეობის მაგარ ნიადაგზე დაყენება. მაგრამ მეტად სამეცნიერო ლიტერატურაზე ვინ ფიქრობს, როდესაც [illegible] სახელმძღვანელოებიც კი ასეთი [illegible] საგნებისა, როგორიც ფიზიკა, ქიმია, ზოოლოგია, ასტრონომია და სხვ... არ გააჩნია სამეცნიერო ენა და [illegible] ჩვენში [illegible] არის".

თუ XIX საუკუნის პირველი ნახევარი ტერმინოლოგიური მუშაობის მხრივ "სავსებით მოდუნებული იყო" (ვუკ. ბერიძე), 60-იანი წლებიდან შეინიშნება ერთგვარი გამოცოცხლება: უცხო ენიდან ითარგმნება სხვადასხვა სახის სამეცნიერო წერილები, რომლებიც სისტემატურად იბეჭდება ქართული პრესა ("ცისკარი", "სასოფლო გაზეთი", "ივერია", "კვალი", "დროება"...); 90-იანი წლების ჟურნალების- "მოამბისა" და "მწყემსის" საშუალებით მკითხველები ეცნობიან ქართული ქიმიური ენის ფუძემდებლის- პროფ. პ. მელიქიშვილის ორიგინალურ ნაშრომებს მევენახეობა-მეღვინეობისა თუ მეწველეობის აქტუალურ საკითხებზე ("ღვინის დაყენება", "რძე და მისი სხვადასხვაგვარად გამოყენება", "სითბო და მისი სარგებლობა მოხმარება მოწყველობასა და ოჯახში", "ლუი პასტერის ღვაწლის შესახებ ღვინის დაყენებისა"...).

იწყება პირველი სასკოლო სახელმძღვანელოების შედგენა; 1862 წელს ე. თაყაიშვილის და მ. ყიფიანის შეიმუშავეს არითმეტიკის პირველი სახელმძღვანელო [illegible] სახელით; მომდევნო წლებში გამოვიდა ი. როსტომაშვილის (1876 წ.), ე. ყიფიანის (1873 წ.), რ. ჯავახიშვილის (1886 წ.), ა. ნატროშვილის (1889), მ. ყიფიანის (1888 წ.), გ. ხოშტარიაშვილის (1906 წ.) ძირითადი და დამხმარე სახელმძღვანელოები არითმეტიკაში, ალგებრასა და გეომეტრიაში; გამოიცა ქართული ენის გრამატიკები დ. ყიფიანის (1882 წ.), ლ. კეცხოველის (1888 წ.), ა. ქუთათელაძის (1898 წ.), ს. ხუნდაძის (1907 წ.) რედაქტორობით.

სახელმძღვანელოების შედგენასთან დაკავშირებით აქტუალური გახდა სასკოლო ტერმინოლოგიის დადგენა, რამაც ცხოველი გამოხმაურება ჰპოვა მაშინდელ პრესაში. მოწინავე ინტელიგენცია საჯაროდ იკრიბებოდა სპეციალური კრებებისა და "ლიტერატურული ამხანაგობების" მოწვევას რომლებიც თავს მოუყრიდნენ "სწავლით აღჭურვილ პირებს" და იტვირთებდნენ შესაბამისი მასალის მოძიებას.

ლექსიკოგრაფიული და ლექსიკოლოგიური მუშაობის გამოცოცხლებამ კიდევ უფრო წინ წასწია ტერმინოლოგიური მასალის დადგენის საქმე, როგორც ცნობილია, ამ პერიოდისათვის გამოიცა სხვადასხვა ლექსიკონები, კერძოდ: რ. ერისთავის ლათინურ-რუსულ-ქართული ბოტანიკური ლექსიკონი (1873 წ.) (რომლის შევსებული გამოცემაც შეცვლილი სახელწოდებით: "მოკლე ქართულ-რუსულ-ლათინური ლექსიკონი მცენარეთა, ცხოველთა და ლითონთა სამეფოებიდან" 1884 წელს გამოვიდა), სულხან-საბა ორბელიანის "სიტყვის კონა" (1884 წ., რ. ერისთავის რედაქტორობით), დავით ჩუბინაშვილის ქართულ-რუსული ლექსიკონი (1887-1790 წ.წ.); "რუსულ-ქართული ლექსიკონი ასტრონომიისა, ზოოლოგიისა, მინერალოგიისა და სხვადასხვა ტერმინებისა და ტექნიკური სიტყვებისა" (1896 წ. კონსტანტინე ყიფიანის რედაქტორობით) და სხვა. არანაკლები მნიშვნელობა ჰქონდა მაშინდელი პრესის ფურცლებზე გამოქვეყნებულ წერილებს, რომლებიც ლექსიკოლოგიისა და ლექსიკოგრაფიის პრობლემებს ეძღვნებოდა.

ტერმინოლოგიური მუშაობის პროცესში თანდათან გამოიკვეთა საზოგადოების სწორი პოზიცია ერთი მხრივ, ძველი ქართული სამეცნიერო ტერმინებისა და, მეორე მხრივ– ახალი, უცხოენოვანი მასალისადმი, რომელიც ეპოქის შესაბამისად მოზღვავდა ენაში (ეს საკითხი ჯერ 50-იანი წლებიდან საკამათო იყო, რაზეც მიუთითებს ალ. ორბელიანის (1857 წ.), ი. ლოთქიფანიძის (1857), დ. ბაქრაძის (1860 წ.) პუბლიკაციები ჟურნალ "ცისკარში". ამას მოჰყვა ცნობილი პოლემიკა ილია ჭავჭავაძესა და "ძველი" თაობის წარმომადგენლებს შორის ამავე ჟურნალის ფურცლებზე.

აღნიშნულ პერიოდში ტერმინოლოგიურმა მუშაობამ ვერ მიიღო საყოველთაო ხასიათი სხვადასხვა ხელისშემშლელი მიზეზის გამო (ქართული საშუალო და უმაღლესი განათლების ცენტრების– სკოლების, უნივერსიტეტების და აკადემიების არარსებობა, სადაც პირველ რიგში უნდა დამუშავებულიყო სამეცნიერო ენა; სამეცნიერო ლიტერატურის კრიტიკისა და ბიბლიოგრაფიის უქონლობა; საზოგადოების გარკვეული ნაწილის უარყოფითი დამოკიდებულება მეცნიერებისადმი; ზოგიერთ პოლიტიკურ დაჯგუფებათა გავლენა და სხვა).

სტიქიური, არათანმიმდევრული ხასიათის მიუხედავად, XIX საუკუნის მეორე ნახევრის ტერმინოლოგიური მუშაობა, რუსეთის ანტიქართული პოლიტიკის საპირისპიროდ, მაინც წინ გადადგმული ნაბიჯი იყო წინა პერიოდთან (XIX საუკუნის I ნახევართან) შედარებით; ამ დროს ჩამოყალიბდა ტერმინებზე მუშაობის ზოგადი მეთოდოლოგია, [illegible] ლექსიკოლოგიური და ლექსიკოგრაფიული ძიებანი ტერმინოლოგიის ბაზის [illegible] განსაკუთრებული [illegible] ქართული სამეცნიერო [illegible] და აღნუსხვას, ენის მდიდარი, მაგრამ მიუწვდომელი ლექსიკის ამოწმებას; დაისახა სამეცნიერო ტერმინოლოგიის უახლოესი ამოცანები და მათი გადაჭრის გზები.

XIX საუკუნის II ნახევრის ტერმინოლოგიური მუშაობა მოწინავე საზოგადოებისათვის იქცა რეალურ დასაყრდენად სასწავლო თუ სხვა ოფიციალურ დაწესებულებებში დევნილი ქართული ენის უფლებების აღდგენისათვის ბრძოლაში.

ია ვაშაძე

მცირე რეცენზია

ასოცი წესი და რამდენიმე შენიშვნა

მართლწერისა და მართლმეტყველების საქმეში გაწეული ყოველი გარჯა მისასალმებელია. მით უფრო დღეს, როდესაც ჩვენი კურთხეული ენა ბაბილონის გოდოლს დაემსგავსა: ვის როგორ მოესურვება, ისე მეტყველებს და წერს. არც მაღალ ტრიბუნას დაგიდევს და არც ადგილს. უქართულო ქართულის მომძლავრებისას, როცა ღვთითკურთხეული ენა ისე ირყვნება, "ვითარცა ლეღწამი ქართაგან ძლიერთა", სრულიადაც არ არის ზედმეტი კიდევ ერთხელ შევახსენოთ ხალხს მართლწერის თუნდაც 120 წესი, როგორც ეს სანდრო ზარდალიშვილს გაუკეთებია. ქუთაისში გამოცემული ეს ცნობარი თავის საქმეს გააკეთებს, თუკი, რა თქმა უნდა, მოსწავლეები და სტუდენტები ვერ შეიძენენ, შემდეგ – წაიკითხავენ, მისკენ– დაიხსომებენ. წიგნის "სიახლე" ის არის, რომ აქ კომპაქტურად არის მოწოდებული იმგვარ [illegible] ერთეულთა მართლწერა, რომლებიც სხვებზე უფრო ხშირად გამოიყენება და გამოიყენება მცდარად. ისიც მისასალმებელია, რომ სწორი, მართებული ფორმები დიდი ასოებით აუწყვიათ, მცდარნი– მომცროთი. ეს მართებულის აღქმასა და დამახსოვრებას აადვილებს.

აი, რა შეიძლება ითქვას კარგი. ცოტაა, ოღონდ უმთავრესია!

მსგავს ნაშრომებს უსათუოდ ახლავს სადავო საკითხები. ასეა აქაც. ჩვენი შენიშვნები წიგნის გაუმჯობესებისა და დახვეწის სურვილით არის ნაკარნახევი.

სწორია ლეიკემია, ლეიკოციტები და არა ლეუკემია, ლეუკოციტები. უკვე გავრცელებულ-დამკვიდრებულია უფრო მსუბუქი ლეიკემია, ლეიკოციტები. ამ პრობლემას, ვფიქრობთ, ამაოდ ვეჭიდებით. გასროლილ ტყვიას უკან ვეღარ დააბრუნებ. მით უფრო, რომ ამ ფორმებს არ უარყოფს ორთოგრაფიული ლექსიკონი, არ იწუნებს არც ენციკლოპედია.

სახელთა კუმშვაზე მსჯელობისას არაა ყურადღება გამახვილებული ფორმებზე ღმერთის თუ ღვთის? ეს უფრო საჭიროა, ვიდრე ის, თუ რომელია სწორი, სოფლის თუ სოფელის, მწერლისა თუ მწერალის? ზოგ წესს აკლია აუცილებელი განმარტება. უკვეცელია "დედოფალა" და მისთანანი. უნდა აიხსნას: როდესაც "ა" ქონების ან ქონობითის მაწარმოებელია, მისი შეკვეცა სიტყვის აზრობრივ ცვლილებას იწვევს და ამიტომ არ შეიძლება და ა.შ. იგივე ითქმის ბიცოლაზე, ქმალაზე.

უკვე გადასახულია წესიც: სიის შედგენისას ჯერ გვარი იწერება, შემდეგ სახელი, ოღონდ ფუძის სახით: გამეზარდაშვილი ვახტანგ. დრო, ამ სიტუაციაში ვწეროთ ასე– ვახტანგი. ამას აქვს ახსნაც და არგუმენტიც: ჩვეულებით გამეზარდაშვილი ვახტანგ ბრუნვებში, ესე არაა, გვექნება:

გამეზარდაშვილი ვახტანგ-ი

გამეზარდაშვილმა ვახტანგ-მა

გამეზარდაშვილ ვახტანგ-ს და ა.შ. მაშასადამე, ბრუნვის ნიშნები აუცილებელია, უწესო წესის შენახვა და დაცვა – არა!

ავტორი წერს ფორმებს: მხოლობითი, პასუხობს. ამას ვერ მივესალმებით: უნდა მხოლოობითი, უპასუხებს.

არაბული ციფრით პირველი ასე გამოიხატება: 1-ლი. არც ეს ვარგა. გადასახულია. ეს პირველი კი არ არის, არამედ– ერთული. რატომ უნდა წაიკითხოთ 1-ლი ისე, როგორც პირველი? 1 ხომ ერთია და არა პირველი. 1-ლი ნიშნავს ერთეულს. რა ვქნათ? ვწეროთ ან სიტყვით (პირველი) ანდა რომაული ციფრით (I).

ანუ-ს წინ ყოველთვის მძიმე იწერება. წიგნის ავტორი ასე არ აკეთებს (იხ. გვ. 21).

სწორია მითითება, უკეთესია– იმერეთის მეფე სოლომონის ცხოვრება და არა– იმერეთის მეფის სოლომონის ცხოვრება, ოღონდ მეორე ფორმის კატეგორიული აკრძალვაც არ ვარგა. იგი შეცდომა კი არაა, მოუხერხებელი ფორმაა, მეტი არაფერი! უსწორო არც მეორეა.

ერთგან წერია (გვ. 23) ასეთ შემთხვევაში. უნდა ამ შემთხვევაში. აქტუალური და სწორია 1–73, 1–83, 1–84 პუნქტების მითითებანი.

ბრჭყალების ხმარებასთან დაკავშირებით ნაჩვენებია სამი შემთხვევა. სათანადო წიგნებში ასეც არის. ჩვენ არ უნდა დაველოდოთ სხვების მოწყალებას, თვითონ უნდა ვიაზროვნოთ და ვთქვათ, რომ არსებობს მეოთხე შემთხვევაც – საგანგებოდ მითითებული სიტყვაც ბრჭყალებს მოითხოვს. მაგალითად: სიტყვა "მზე" რუსთველს ხშირად აქვს ნახმარი. მცირე ორთოგრაფიულ ლექსიკონში ბევრი ისეთი სიტყვაა, რომ მათი შეტანა არ ღირდა. მაგალითად, აღქმა, ალყაშემორტყმული, ამგვარი, ამთავითვე, ამიერიდან, ამინდი, ზამთარი, ამჟამად, ანბანი, ასოთამწყობი, აკადემიკოსი, დედააზრი, დედაბერი, დედალი და ა.შ. თუ მათი მართლწერა ვინმეს დღემდე არ უსწავლია, ვეღარასოდეს ისწავლის. ზოგ სიტყვას კი კომენტარი აკლია. ასეთებია გალაქტიონი და ვიქტორი. დაწყებულია, რომ გვაქვს გამონაკლისი – გალაკტიონი და ვიკტორი (ნოზაძე). რა საჭიროა ამგვარი სიტყვების შეტანა: ეპილოგი (და არა ეპილოგიო), ეპიტაფია (და არა ეპიტაფიაო), ეპოლეტი (და არა ეპოლეტიო). ვინც ამ სიტყვებს იხმარს, ამგვარად არავინ დაწერს. ეს შეიძლება კერძო შემთხვევა იყოს: ვეფხისტყაოსანი და არა ვეფხვისტყაოსანი (გვ. 76). აი, ჩვენ დავწეროთ და ვიხმაროთ სიტყვა "ვეფხვისტყაოსანს" და სწორიც ვიქნებით... რატომ? იმიტომ, რომ ჩვეულებრივი და მართებული სიტყვა ვეფხვისტყაოსანიც, თუ, რა თქმა უნდა, ცნობილ პოემას არ გულისხმობს. ამიტომ აქ საჭიროა კომენტარიც. ლექსიკონში წერია "თავის მხრივ", არ ჩანს "თავიანთი მხრივ"; კარგია, რომ ავტორი ემხრობა ისტორიულად სწორ ჭათალიკოსს, ოღონდ არ ვარგა, "კაის" რომ ებრძვის. მაშ, როგორ მოვიქცეთ, როდესაც ბავშვებს სასწავლად და საწერად ვაძლევთ თემას "კაი ყმა"? უკვე გავრცელებული და განმტკიცებულია ფორმა ბუღალტერი. წიგნში მითითებულია, რომ აუცილებელია საბუჰალტრო (გვ. 90). სინამდვილეში ეს ფორმა მცდარია, უნდა საბუხჰალტრო, გამარტივებული ფორმით– საბუღალტრო. სანტიმენტალური და არა სენტიმენტალური. ორივე დასაშვები და მისაღებია, ორივე გავრცელებულია.

ვიმეორებთ: წიგნი საჭიროა, საქმიანია, ემსახურება ეროვნულ საქმეს. იგი ასახავს და აფიქსირებს თანამედროვე მართლწერისა და მართლმეტყველების მდგომარეობას.

რევაზ ძნელაძე,
მურმან თავდიშვილი

ახალი წიგნები

* * *

გამომცემლობა "მერანმა" გამოსცა **ივანე ჯავახიშვილის** წიგნი **"წარსულის ფურცლები"**, პირადი მიმოწერა.

ამ წიგნით მკითხველი გაეცნობა ივანე ჯავახიშვილის ეპისტოლარული მემკვიდრეობის ნაწილს- მიმოწერას სიმონ ჯანაშიასთან და ვარლამ დონდუასთან. მიმოწერაში ასახულია ის სიძნელეები, რისი გადალახვაც უხდებოდა დიდ მეცნიერს და ჭეშმარიტ მამულიშვილს 30-იანი წლების ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში.

წიგნი შეადგინა და ბოლოსიტყვაობა დაურთო ელიშერ ხოშტარია-ბროსემ. რედაქტორია ლია შარიაშიძე, მხატვარი- სპარტაკ ცინცაძე.

* * *

მ. ჯორბენაძის საზოგადოების გრიფით გამოიცა **ივანე ჯავახიშვილის** წიგნი **"საქართველოს საზღვრები (ისტორიულად და თანამედროვე თვალსაზრისით განხილული)"**. წიგნი გამოსაცემად მოამზადა, რედაქცია გაუკეთა და ბოლოსიტყვა დაურთო **დურმიშხან ცინცაძემ**.

წიგნს ერთვის ი. ჯავახიშვილის მიერ შედგენილი ორი რუკა.

* * *

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობამ გამოსცა აკადემიკოს **ქეთევან ლომთათიძის** წიგნი **"სონანტთა მეზობლად ხშულთა გამჟღერება (დაყრუება) ქართველურ ენებში"**.

წიგნის შესავალში ნათქვამია, რომ განხილვის საგანია ქართველურ ენებში არასეგმენტალურად ("მეზობლეულად") ჩატარებული "სონანტთა მეზობლად ხშულთა (დაყრუება) გამჟღერების პროცესი", ეს პროცესი საკმაოდ გავრცელებული ჩანს.

აკადემიკოსი ქეთევან ლომთათიძე აღნიშნავს: "ვინაიდან სონანტი თავისი ბუნებით მჟღერია და გარკვეულ შემთხვევაში მას შესწევს უნარი გაამჟღეროს მეზობლად მდგომი ყრუ თანხმოვანი ასიმილაციის ნიადაგზე, ასევე დისიმილაციის ტენდენციის შემთხვევაში მას აქვს უნარი გამოიწვიოს მჟღერ ხშულთა დაყრუება-გამჟღერება ე.ი. ენაში ფონოლოგიური კორელაციის უქონელ სონანტსაც, როცა იგი მოხვდება თანხმოვანთან მჭიდრო კონტაქტში (რის შედეგადაც კარგავს სონორობის გარკვეულ ხარისხს) შეუძლია მეზობელ თანხმოვანში გამოიწვიოს ისეთი ცვლილებები, რაც ჩვეულებრივ მჟღერებს.

სონანტებთან მეზობლად ხშულთა დისიმილაციური დაყრუების პროცესი შესაძლოა ფშვინვიერ ვარიანტზე შეჩერდეს. მაგრამ ქართველურ ენებში და ასევე სხვა იბერიულ-კავკასიურ ენებში განსაკუთრებით ნიშანდობლივი ჩანს მათი გამჟღერება, რაც ეფუძნება ამ ენათა სპეციფიკურ ფონოლოგიურ სტრუქტურას - ხშულთა სამეულებრივ სისტემას. ამდენადვე სონანტთა მეზობლად ხშულთა დისიმილაციური გამჟღერება სპეციფიკური იბერიულ-კავკასიური ფონეტიკური პროცესია".

ნაშრომს ახლავს რეზიუმე ინგლისურ ენაზე.

* * *

ქუთაისის გ. ტაბიძის სახელობის საქალაქო საზოგადოება "სტამბის" საგამომცემლო ცენტრმა გამოსცა **თამუნა ფუტკრიშვილის** წიგნი **"ქართული ენის სინტაქსი"**, სალექციო კურსი. წიგნის რედაქტორია პროფ. გიორგი გოგოლაშვილი, რეცენზენტები - დოც. ლეილა კვანტალიანი, დოც. მანანა მიქაძე.

ანოტაციაში ნათქვამია, რომ დღეისათვის სკოლასა თუ უმაღლეს სასწავლებელში ქართული ენის მრავალ სირთულეთაგან უპირველესთაგანია სახელმძღვანელოების უქონლობა. აღსანიშნავია ისიც, რომ დიდი ხნის წინათ შექმნილი ქართული ენის სინტაქსის სახელმძღვანელოები ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად იქცა. ამასთან, ბოლო დროს ქართულ ენათმეცნიერებას შეემატა მრავალი მნიშვნელოვანი გამოკვლევა, რომელთა გათვალისწინება სინტაქსის სწავლებისას აუცილებელია. სწორედ ასეთი ცდაა თ. ფუტკრიშვილის წიგნი "ქართული ენის სინტაქსი", სალექციო კურსი.

* * *

გამომცემლობა "ინტელექტმა" გამოსცა **თამარ მიქიაშვილის** წიგნი **"ქართული ენა"** (სახელმძღვანელო კონსპექტი სახელმწიფო გამოცდებისათვის). წიგნის რედაქტორებია პროფ. პ. ლემონჯავა, დოც. მ. ნაჭყებია. რეცენზენტები - პროფ. ჯ. ჯინჯიხაძე, მასწ. მ. კაკაბია, მასწ. თ. ხვიჩაძე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ანოტაციაში [illegible] რომ წიგნი შედგენილია [illegible] გამოცდების პროგრამის მიხედვით. სახელმძღვანელო-კონსპექტს ახლავს წინადადებათა ფონეტიკურ-მორფოლოგიურ-სინტაქსური ანალიზის (გარჩევის) ნიმუშები, შესრულებული სათანადო კითხვარების მიხედვით.

წიგნი განკუთვნილია ფილოლოგიისა და დაწყებითი განათლების პედაგოგიკისა და მეთოდიკის ფაკულტეტების სტუდენტთათვის. წიგნი დაეხმარება საშუალო სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლებსაც.

* * *

გამოიცა **"გელათის მეცნიერებათა აკადემიის უწყებათა"** პირველი და მეორე ნომერი. მთავარი რედაქტორი მიხეილ ქურდიანი, გელათის მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, ქუთაისი, 1996 წ.

პირველ ნომერში ქვეყნდება აკადემიის მოღვაწეობის პირველი წლის ქრონიკა, მისი ფუძემდებელი დოკუმენტები და აკადემიკოსთა ბიოგრაფიები.

მეორე ნომერში ქვეყნდება 1996 წლის 21-22 და 26-27 სექტემბერს, ქუთაისში გელათის მეცნიერებათა აკადემიის რეზიდენციაში (ქუთაისი, [illegible] ქ. №17) ჩატარებული გელათის მეცნიერებათა აკადემიის პირველ სამეცნიერო სესიაზე ამავე აკადემიის წევრთა მიერ წაკითხული მოხსენებების რეფერატები (ქართულ ენაზე) და თეზისები (ინგლისურ ენაზე).

* * *

გამოვიდა **ქუთაისის უნივერსიტეტის მოამბე**, №1, 1996 წ. მთავარი რედაქტორი მიხეილ ქურდიანი, ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

კრებულში წარმოდგენილია, ძირითადად, ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებელთა წერილები ენათმეცნიერების, ლიტერატურის, ისტორიის, მათემატიკის, ფიზიკის საკითხებზე. აქვეა ჩვენი რესპუბლიკის სხვადასხვა სამეცნიერო ცენტრებში მომუშავე სპეციალისტების გამოკვლევებიც.

ინფორმაცია

* * *

1996 წლის 24-25 ოქტომბერს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში ჩატარდა XVI რესპუბლიკური დიალექტოლოგიური სამეცნიერო სესია. სესიის მუშაობაში მონაწილეობდნენ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის, თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, გორის [illegible] ინსტიტუტის, ცხინვალის პედაგოგიური ინსტიტუტის, ქუთაისის აკ. წერეთლის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტის, თელავის ი. გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის, თსუ სოხუმის ფილიალის, ბათუმის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის თანამშრომლები. მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები დაიბეჭდა.

ვულოცავთ

1996 წლის ივნისში ესპანურ გაზეთებში გამოქვეყნდა ცნობა, რომ ბასკური ენის სამეფო აკადემიაში აირჩიეს 29 ახალი წევრი. მათ შორისაა ორი ქართველი მეცნიერი- ქალბატონები **სალომე გაბუნია** და **ნათელა სტურუა**. მოგვიანებით ამის შესახებ ოფიციალურად ეცნობა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტს, ბატონ ა. თავხელიძეს.

სალომე გაბუნიასა და ნათელა სტურუას ნაშრომებს კარგად იცნობენ ქართველ ენათმეცნიერთა და ისტორიკოსთა წრეში. დარწმუნებული ვართ, მათი ეს დიდი აღიარება ყველასათვის სასიამოვნო და სასიხარულოა. გულწრფელად ვულოცავთ მათ და ვუსურვებთ შემდგომ წარმატებებს.

* * *

1996 წლის 29 ოქტომბერს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სხდომათა დარბაზში გაიმართა სამეცნიერო სესია მიძღვნილი XVIII საუკუნის გამოჩენილი ქართველი სწავლულისა და სახელმწიფო მოღვაწის კათალიკოს ანტონ პირველის მეცნიერული მემკვიდრეობისადმი. ერთობლივი სესიის ორგანიზატორები იყვნენ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი და მეცნიერების ისტორიის ეროვნული ასოციაცია.

შესავალი სიტყვა წარმოთქვა აკად. რ. მეტრეველმა. მოხსენებებით გამოვიდნენ: პროფ. ლ. მენაბდე, პროფ. ე. ბაბუნაშვილი, პროფ. რ. ბარამიძე, პროფ. ს. ავალიანი, პროფ. ვ. პარკაძე, პროფ. მ. ქავთარია, აკად. შ. ნადირაშვილი.

ᲔᲠᲝᲕᲜᲣᲚᲘ
ᲑᲘᲑᲚᲘᲝᲗᲔᲙᲐ

ანბანი

ამ კროსვორდის შემადგენლობაში [illegible] ცნობილი ქართველი მწერლების ნაწარმოებთა სათაურებია. ქვემოთ მოთ[illegible] სიტყვაში რა ასოებია და რამდენი[illegible] უნდა ჩასვათ ეს ასოები უჯრებში, რომ მიიღოთ ნაწარმოების სათაური.

1. ა–1, დ–1, ი–2, კ–1, მ–1, ნ–2, ო–1, რ–1, წ–1
2. ა–1, გ–1, დ–1, ე–2, ლ–1, ო–1, რ–1, ს–1, ღ–1, ძ–1
3. ა–1, გ–1, დ–2, ე–1, თ–1, ი–1, ნ–1, ს–1, უ–1
4. ა–2, ე–1, თ–1, ი–2, ლ–1, ნ–1, ც–2
5. ა–1, გ–2, დ–1, ე–1, ი–2, ლ–1, ნ–1
6. ა–1, გ–1, დ–1, ე–1, ზ–1, ი–1, ლ–1, მ–1, რ–1
7. ა–2, გ–1, დ–1, თ–1, ი–2, ნ–1
8. ა–2, გ–1, თ–1, ი–1, რ–1, ს–1, ს–1
9. ა–1, დ–1, ი–2, ლ–1, რ–1, ჩ–1
10. ა–1, გ–1, ი–1, ნ–1, რ–1, უ–1, ჩ–1
11. ა–1, ე–1, ი–1, მ–1, ნ–1, რ–1
12. ა–1, ე–1, ი–2, რ–1, წ–1
13. ე–1, ი–1, ო–1, პ–1, ტ–1
14. ვ–1, თ–1, ი–1, ლ–1, ო–1

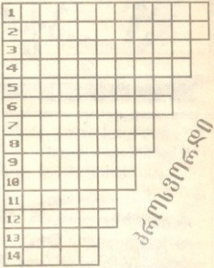

კროსვორდი

ფუტკარი, მზე და ყვავილები

სანტერესოა, რომ არა მარტო [...]მიანებს აქვთ თავიანთი [...]არამედ ცხოველებსაც. [...]ტკრებს და ჭიანჭველებსაც კი. [...] შემთხვევაში სიტყვა ენა–ს, რა[...] უნდა, გადატანითი [...]შვნელობით ეხმარობთ). ამჯერ–[...] გვინდა ცოტა რამ ფუტკრების [...]აზე" გიამბოთ.

ყოველდღე ფუტკრები მიფრინავენ თავისი სკიდან შორს [...]ვილების საძებნელად. ისინი ხომ ყვავილებისაგან იღებენ [...]ვებს.

ხანდახან, როცა ფუტკარი ძალიან კარგ ყვავილებს [...]ულობს, უნდა, ეს თავის ამხანაგებს შეატყობინოს. ის ბრუნ–[...]ება უკან და მათ წინ გარკვეულ სწრაფ მოძრაობებს [...]ულებს.

ზოგჯერ ის წრის გარშემო ბრუნავს – ეს ნიშნავს, რომ [...]ვები ახლოა სკასთან. ხანდახან ფუტკარი, თითქოს, პატარა [...]ზე გაირბენს, შემდეგ თავისი სხეულის ბოლოთი იწყებს [...]მობრუნებას მარჯვნივ და მარცხნივ. ეს ნიშნავს, რომ საკვები შორსაა. ფუტკრის ასეთი მოძრაობებით მისი ამხანაგები იკვლევენ გზას კარგი ყვავილებისაკენ. მათ შემდეგ შეუძლიათ ამავე გზის გასწვრივ ფრენა და ყვავილების პოვნა.

ზოგჯერ, ღრუბლიან ამინდში ფუტკარს არ შეუძლია დაინახოს მზე. ასეთ ამინდში ადამიანებიც ვერ ხედავენ მზეს. მაგრამ მზის შუქი მაინც გამოაღწევს ღრუბლებს. ამას სინათლის პოლარიზაციას უწოდებენ. პოლარიზაციული სინათლე ადამიანის თვალისათვის უხილავია. მაგრამ ფუტკრის თვალს შეუძლია მისი დანახვა ასე, რომ პატარა მწვრივ ღრუბლიან ამინდშიც კი იცის მზის ადგილი ცაზე. ამას ფუტკრებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს. მათ უნდა იცოდნენ, ყვავილები მზის მარჯვნივაა თუ მარცხნივ? ფუტკრის მოძრაობა აძლევთ მათ პასუხს ამ კითხვაზე?

ჯეკინ ბოუმშის „ბილიკისმძებნელების" მიხედვით მოამზადა
რამაზ ჭურაძემ

კროსვორდის პასუხები:

„ა გ" №9 (14)

1. მცხეთა; 2. აზარფეშა; 3. აკვანი; 4. იმერეთი; 5. იალბუზი; 6. იავ–[...]ა; 7. ახალციხე; 8. ქუჯურაძესი; 9. ივერია; 10. არშიანი; 11. იალონი; 12. [...]ერა; 13. არსენა; 14. აგარა; 15. ასპინძა; 16. აბასთუმანი; 17. ისპანახი; 18. [...]ანი.

„ა გ" №10 (15)

თარაზულად: 1. არმაზი; 3. ახალი; 6. აატრინე; 9. ოაფი; 11. ციხე; 15. ხარი; 16. ისეთ; 18. საზრდოა; 20. ალთას; 21. ურთმა.

შვეულად: 1. ახალი; 2. დედა; 3. ადრე; 4. იხარე; 5. ბრიყვი; 7. ასეთი 8. ნურც; 10. იმნაირი; 11. ცულიანი.

* * *

შეცდომის გასწორება: 15. უნდა იყოს: – ხელი დაბანა და ორივე პირით;

ანბანი

თუ ხართ ქართული ენის გულშემატკივარი,
თუ გიყვართ ქართული ლიტერატურა,
თუ გაინტერესებთ ჩვენი სკოლის ბედი,
გამოიწერეთ გაზეთი

„ბურჯი ეროვნებისა“

დაიწყო ხელმოწერა გაზეთზე „ბურჯი ეროვნებისა“ 1997 **წლის პირველი ნახევრისათვის.** ხელმოწერა შეიძლება ქ. თბილისის პრესის გავრცელების სააქციო საზოგადოება „მაცნე“-ს (ყოფილი „სოიუზპეჩატი“) ხელმოწერის რაიონულ უბნებში. შეგახსენებთ მისამართებს:

- *დ. გურამიშვილის გამზ. №30 ტელ: 60-80-22*
- *ივ. ჯავახიშვილის (ყოფ. კალინინის) ქ 14 ტელ: 95-87-36*
- *ქეთევან წამებულის (ყოფ. შაუმიანის) გამზ. 61 ტელ: 74-14-47*
- *აკ. წერეთლის გამზ. 73 ტელ: 34-75-51*
- *რ. თაბუკაშვილის ქ 12*
- *ცენტრალური ოფისი, გამსახურდიას გამზ. 42 ტელ: 37-47-49 93-43-97*

ორგანიზაციებს შეუძლიათ თავისთან მიიწვიონ „მაცნეს“ წარმომადგენელი ხელმოწერის გასაფორმებლად.

ხელმომწერს შეუძლია აირჩიოს ჟურნალ-გაზეთების მიღების მისთვის ხელსაყრელი ფორმა: სახლში, სამსახურში, უახლოეს საფოსტო განყოფილებაში, „მაცნეს“ ცენტრალურ ოფისში.

„მაცნე“ გარანტია ხელმომწერისათვის ჟურნალ-გაზეთების დროული და უდანაკარგო ჩაბარებისა.

ენდეთ ხელმოწერაში
„მაცნეს“
ნახევარსაუკუნოვან
გამოცდილებას.

„ბურჯი ეროვნებისა“ შეგიძლიათ გამოიწეროთ შპს ფირმა „[illegible]“ პრესის გავრცელების სამსახურში, მომსახურების მაღალი ხარისხი გარანტირებულია. მისამართი: კოსტავას 14 (გამომცემლობა „სამშობლოს“, კორპუსი, IV სართული, ოთახი 419). ტელ. 93-64-72.